

Henrik Krogh Ravna

Mellom Ideologer og Intellektuelle

Det Ungarske Historiefeltets Maktstrukturer
mellom 1954 og 1975

Masteroppgave i Historie
Veileder: György Péteri
Trondheim, november 2017

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Innholdsfortegnelse

<u>Sammendrag</u>	1
<u>1.0 Innledning</u>	2
<u>2.0 Politisk Bakgrunn</u>	3
2.1 Salamtaktikker	4
2.2 Revolusjon og Terror	5
<u>3.0 Vitenskapens Erobring</u>	7
3.1 Vitenskapakademiet i Forandring	7
3.2 Politisk Press	8
3.3 Et Svakt Akademi?	10
3.4 Reformen	12
<u>4.0 Koloniseringen av historiefeltet</u>	15
4.1 Et Felt i Ruiner	15
4.2 Moskva-Historikernes Fall	17
<u>5.0 De Historiske Institusjonene</u>	20
5.1 Historisk Institutt	20
5.2 Partihistorisk Institutt	22
5.3 Universitetene og Høyskolene	24
5.4 De Øvrige Institusjonene	25
<u>6.0 Historiografi</u>	26
6.1 Pre-1944	26
6.2 Nasjonal-Marxismen	29
6.3 Reprofesjonaliseringen	31
<u>7.0 Teori</u>	37
7.1 Dynamikken Mellom Diktatur og Forskning	37
7.2 Felt og Kapital	38
7.3 Autonomi	40
7.4 Patroner og Personlige Relasjoner	41
<u>8.0 Data og Metode</u>	47
8.1 Kildematerialet	47
8.2 Historiefeltet som et Dynamisk Sosialt Felt	48
8.3 Metodologi	49
8.4 Inndelingene	50
8.5 Deltakerne	52

8.6 Gradstakerne	55
8.7 Total Fordeling	55
8.8 Total Fordeling Over Tid	60
8.9 Relativ Fordeling	62
<u>9.0 Analyse</u>	<u>65</u>
9.1 Historiefeltets Gate-Keepers	65
9.2 Reprofesjonalitet	67
9.3 Personer	70
<u>10.0 Avslutning</u>	<u>72</u>
<u>Litteraturliste</u>	<u>74</u>

Sammendrag

Den akademiske historieskrivningen i Ungarn gikk gjennom store brudd ved andre verdenskrigs avslutning og den følgende kommunistiske maktovertakelsen. Landets tidligere utmerkede historikere forsvant fullstendig fra feltet, og en ny gruppe politiske innsatte tok styret over de eksisterende historiefaglige institusjonene. Universitetsreformene som ble gjennomført ved 1948/49 medførte at store deler av professoratet ble byttet ut med faglig svake partikadetter. Disse ble selv holdt under sterke politisk-ideologiske kontroller, og fram til 1960-tallet var det meste av historisk arbeide redusert til marxistisk skolastikk. På bakgrunn av dette, var landets historiefaglige gjenoppblomstring bemerkelsesverdig. Under den statsosialistiske perioden utviklet det ungarske historiefeltet seg mot en internasjonal orientering og anerkjennelse, i en grad uhørt innenfor resten Warszawapakten i samme periode. Feltets deltakere ble stadig flere, og fra at disputas hovedsakelig ble avgjort gjennom vurderingen fra ansatte ved Vitenskapakademiet, var denne «kontrollen» over det ungarske historiefeltet delt mellom flere institusjoner i løpet av 1970-tallet. Dette ble tilrettelagt for gjennom en rekke faktorer, slikt som den gradvise politiske oppmykningen under «gulasjkommunismen», et økende selvbevisst profesjonelt miljø historikere, samt en gruppe svært sentrale personer som var i stand gjennom sine posisjoner til å forhandle fram de nye grensene for akseptabel forskningspraksis med det politiske regimet.

1.0 Innledning

I den følgende oppgaven vil jeg forsøke å svare på følgende spørsmål; «*hvilken institusjoner kontrollerte historiefeltets gate-keepingroller som oppsto under disputasene mellom 1954 og 1975?*». Bakgrunnen for valget av tema var rett og slett at veilederen min, György Péteri, foreslo det og at jeg syntes det hørt interessant, og gikk ikke spesielt dypere enn dette, hvor jeg ikke har familie fra område og strengt talt visste svært lite om landet før jeg besluttet å skrive om det. Som min veileder forklarte da han foreslo tema, ville det være trivielt å få tilgangen til de nødvendige dokumentene for dette, der han selv hadde god personlig kontakt med personalet ved Vitenskapsakademiets arkiv. Den største utfordringen lå derimot i at for formålet var det nødvendig å lære en viss grad ungarsk. Skoleåret 2014/2015 tok jeg derfor ungarsk språkkurs ved ELTE i Budapest. Selve datainnsamlingen skjedde i 2016, under et to-månedlig opphold i april og mai hvor jeg daglig besøkte Vitenskapakademiets arkiver. Her fikk jeg hentet ut alle mappene jeg trengte med uvurderlig hjelp fra Dr. Diana Hay og hennes kolleger. På bakgrunn av at disse mappene manglet helt avgjørende informasjon angående arbeidsplasser, ble datainnsamlingen utvidet med et to-ukelig opphold mellom september og oktober samme år.

Opgaven omhandler Ungarns historiografi under den statsosialistiske perioden, og er en kvantitativ undersøkelse av hvem som kontrollerte historiefaget. Mer spesifikt, er dette avgrenset til alle de disputasene som medførte en Kandidat- eller Doktorgrad innenfor Historie i Ungarn, mellom årene 1954 til 1975. Disputasprosessene utgjorde en betydelig gate-keepingrolle for de som avgjorde de, og gir derfor en sterk indikasjon for feltets maktstruktur. I denne sammenhengen ser jeg hovedsakelig på deltakernes *institusjonelle* tilhørighet, for å kunne danne et bilde av den institusjonelle maktstrukturen i feltet. Den tidsmessige avgrensningen ligger i at 1954 var begynnelsen på å organisere disputasene på denne måten, mens beslutningen om å avslutte i 1975 er mer vilkårlig, hvor dette er begynnelsen på en mer stabil periode.

For dette har jeg valgt å organisere oppgaven på følgende måte; den første delen av oppgaven består hovedsakelig i realhistorisk kontekstualisering, hvor det første kapittelet er et forsøk på å kort oppsummere den politiske situasjonen under perioden som behandles, mens det neste tar opp forløpet av den større maktovertakelsen av landets vitenskapelige aktivitet. Deretter behandler jeg hendelsesforløpet innen det ungarske historiefeltets i samme periode i detalj, et forsøk på en sammenfatning av landets historiografi og til slutt en beskrivelse av de diverse historiske institusjonene som var gjeldende for perioden. Dette er så fulgt av en diskusjon rundt den teoretiske

bakgrunnen for oppgaven, etterfulgt av beskrivelse av metodologi. Dette bygger opp til framstilling av selve data, og analysen av data, og oppgaven avsluttes med diskusjoner rundt implikasjonene av dette.

I de følgende kapitlene refererer jeg flere ganger til det politiske systemet som «statsosialisme», samtidig som partiet og personer omtales som kommunistisk. Dette er bevisst bruk av marxistiske begreper for klarhetens skyld, ettersom at «kommunisme» refererer til disses selvforståtte *endemål*, mens systemene de selv hadde utformet for dette formålet var «sosialistiske». Det å for eksempel beskrive det ungarske samfunnet som «kommunistisk» ville derfor implisere at det ungarske kommunistpartiet faktisk hadde oppnådd historiens endepunkt. I tillegg bruker jeg begrepet «partiet», «kommunistpartiet» og liknende. Dette er alltid snakk om den organisatoriske enheten, Det Ungarske Sosialistiske Arbeiderpartiet som det het etter 1956, uavhengig av at partiet i løpet av sitt første tiår ved makten byttet navn to ganger på bakgrunn av ulike restruktureringer.

2.0 Politisk bakgrunn

2.1 Salamitaktikker

I det følgende kapittel vil jeg forsøke å kort oppsummere den større politiske konteksten rundt bruddene som skjedde mellom 1945 og 1960. Dette er viktig med hensyn til at de hurtige og dramatiske politiske skiftene på midten av 50-tallet kan framstå som svært forvirrende, samtidig som de hadde enorme konsekvenser for landets intellektuelle liv. Den 4. april 1945 var de siste tyske troppene drevet av Ungarn av sovjetiske tropper. Den 4. november samme år ble parlamentarisk valg holdt, og Ungarn ble offisielt erklært en republikk februar 1946. Ved valget mottok det Uavhengige Småbrukerpartiet en absolutt majoritet på 57% av stemmene, i sammenlikning med det Ungarske Kommunistpartiet¹ som mottok 17%. Gjennom press fra det sovjetiske militæret, som ved tidspunktet fremdeles okkuperte landet, ble Småbrukerpartiet derimot nektet å danne flertallsregjering. Den resulterende sovjetisk-godkjente koalisjonsregjeringen inkluderte av samme grunn flere representanter fra kommunistpartiet i sentrale posisjoner, hvor blant annet partiets leder Mátyás Rákosi var visestatsminister.

Fra denne posisjonen bedrev deretter kommunistpartiet en utstrakt kampanje for å presse ut de andre politiske partiene fra alle maktposisjoner. Ofte kjent som «salamitaktikken», ble opposisjonspolitikere utsatt for konstante anklagelser for å være eller sympatisere med fascister. Gjennom presset ble samtlige personer tvunget ut av regjeringen, «som skiver skjært av en salami», i fordel for kommunistene. På denne måten etablerte kommunistpartiet seg som det mektigste partiet i regjeringen i løpet av 1947, og ved valget samme år (og ikke minst gjennom utstrakt manipulasjon og valgfusk) sto Kommunistpartiet i ledelsen, men med kun 22% av stemmene. En ny koalisjon ble derfor dannet, men på dette tidspunktet hadde kommunistene allerede klart å drive ut den sterkeste medlemmene av opposisjonen, og maktovertakelsen ble stort sett fullført i oktober 1947 gjennom arrestasjoner og eksil av flere resterende opposisjonsledere. Som en del av dette, absorberte kommunistene hele det Sosialdemokratiske Partiet i 1948, og partiet byttet i denne sammenhengen navn til «Det Ungarske Arbeiderpartiet»². Maktovertakelsen ble formalisert august 1949 da blant annet en ny grunnlov basert på den sovjetiske ble innført og landet offisielt ble omdøpt til Folkerepublikken Ungarn.³

---

1 *Magyar Kommunista Párt*

2 *Magyar Dolgozók Pártja*

3 I. T. Berend, *Central and Eastern Europe 1944-1993: Detour from the periphery to the periphery*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, p. 16-21

Under det nye regimet var kommunistpartiets generalsekretær Rákosi, «Stalins beste elev», landets absolutte leder. Regimet satt i gang en omfattende politisk-ideologisk ensrettelse av landet, med utstrakt bruk av terror og politiske utrenskninger som berørte millioner. Konsekvensene for det intellektuelle livet i landet var katastrofale, hvor regimets krav til politisk pålitelighet og ideologisk renhet medførte enorme brudd for landets vitenskapelige miljøer. Blant annet gjennomgikk medlemskapet ved Vitenskapakademiet omfattende omstruktureringer med formål om å sikre politisk lojalitet, og et stort antall universitetslærere ble erstattet med faglig svake, ideologisk motiverte partisoldater. Gjennom disse «reorganiseringene» ble sentrale medlemmer av kommunistpartiet utnevnt til lederposisjoner innenfor akademia, ofte med liten referanse til faglige ferdigheter. Regimets monorasjonalisering av alle samfunnsfærer medførte at til og med produksjonen av skjønnlitteratur ble underlagt egne fem-årsplaner. Ved siden av den politiske terroren, påførte Rákosi-regimet økonomisk ruin på landet gjennom blant annet et manisk fokus på tungindustri og militær oppbygning, og levestandardene i landet var raskt synkende.⁴

2.2 Revolusjon og Terror

Den økende sosiale misnøyen gjennom undertrykkelsen og økonomisk forverring var tydelig. Den stalinistiske styreformen hadde også mistet støtte innenfor selve kommunistpartiet, hvor en økende gruppe reformister sto i opposisjon mot regjeringen, og etter Stalins død i 1953 ble den reformorienterte Imre Nagy utnevnt til statsminister. Årene under Nagy var preget av en betydelig «samfunnsopptining» som sto i klar kontrast mot stalinismen. Samtidig forble den konservative stalinistiske fløyen av partiet mektig, der blant annet Rákosi fremdeles var Generalsekretær, og disse motarbeidet Nagy og de andre reformistene gjennom perioden. I løpet av 1955 kom Nagy under angrep fra Sentralkomiteen grunnet i hans «høyre-orientering», og ble 18. april samme år avsatt. Dette maktskiftet var derimot kort, hvor Rákosi selv ble avsatt som generalsekretær i 1956 på ordre fra Moskva etter Khruchevs fordømmelse av stalinismen.

Utviklingene framprovoserte en økende grad av åpen populær motstand og 23. oktober fant en større demonstrasjon mot den sovjetiske okkupasjonen sted i Budapest. Den daværende generalsekretæren, Ernő Gerő, fordømte umiddelbart demonstrasjonen, og forsøk på å bryte demonstrantene gjennom politi utløste opptøyer. Samme kveld ba regimet Moskva om militær intervensjon og sovjetiske styrker inntok byen neste dag. Situasjonen eskalerte raskt, og vold

---

4 Ibid, p. 79-82

mellom demonstranter og sovjetiske tropper brøt løs. Under urolighetene ble en ny regjering hurtig etablert, hvor Imre Nagy opptro som statsminister igjen. Kommunistpartiet gjennomgikk en rask omorganisering under det nye navnet «Det Ungarske Sosialistiske Arbeiderparti»⁵, hvor János Kádár ble utnevnt som ny generalsekretær. De sovjetiske myndighetene uttrykte i utgangspunktet intensjonen om å samarbeide med det nye regimet, og å danne et nytt forhold mellom landene «basert på gjensidig respekt og likhet». 28. oktober begynte sovjetiske tropper å trekke seg ut av landet, og den nye regjeringen satt i gang et radikalt program med blant annet det uttrykte målet om å bryte med Warszawapakten. Ved begynnelsen av november kom derimot beslutningen fra det sovjetiske politbyrået om å innsette en ny regjering under János Kádár, og den 4. november inntok sovjetiske tanks Budapest. Med enorm militærmakt og tusenvis av sivile dødsfall var nesten all motstand knust i løpet av 8. november, og den nye Kádár-regjeringen ble innsatt.⁶

Den følgende regjeringen under Kádár satt i gang et omfattende kampanje med politisk undertrykkelse som varte fram til 1963. Ti tusener av mennesker ble utsatt for arrestasjoner og straff under disse årene, hvor flere hundre mistet livet. Imre Nagy ble selv dømt og henrettet i 1958 etter en hemmelig rettssak. Denne harde politiske reaksjonen ble likevel gradvist oppmyket, og i løpet av 1963 var de aller fleste dømt på bakgrunn av 1956 løslatt. Regimet var svært sensitiv til spørsmålet rundt levestandard, og tilgangen til forbruksvarer blant befolkningen fikk høy prioritet. Den følgende «gulasjkommunismen» medførte at landet ofte ble referert til som «den gladeste brakken» innen Warszawapakten. Til tross for at Nagy-regjeringen var blitt knust med militær makt, var partiet havnet under kontroll av reformkommunistene, og reformarbeidet fortsatte i takt med at terroren tok slutt, hvor en ny pragmatisk politisk lederstil tok over for den tidligere revolusjonære stilen. Kádár sa selv i 1962 at «er du ikke mot oss, er du med oss», med referanse til den motsatte replikken Rákosi ofte hadde brukt. Gradvise reformer tillot en økende grad av personlig frihet for befolkningen, slik som den økende religions- og talefriheten, og en viss toleranse for vestlige innflytelser. Denne de-politiseringen av samfunnet var ikke minst viktig for landets vitenskapelige aktivitet, der flere felt utmerket seg i løpet av kádárismen. Tidligere politiske straffede ble gradvist rehabilitert, og flere av disse ble selv svært suksessfulle og dekorerte medlemmer av den nye teknokratiske eliten.⁷

---

5 *Magyar Szocialista Munkáspárt*

6 *Ibid*, p. 116-126

7 *Ibid*, p. 146-152

3.0 Vitenskapens Erobring

3.1 Vitenskapakademiet i Forandring

Det Ungarske Vitenskapsakademiet gikk gjennom store strukturelle transformasjoner mellom 1945 og 1949. Dette skjedde parallelt med den mer generelle maktovertakelsen til det Ungarske Kommunistpartiet som tok fart i slutten av 1946 og var ferdig i 1949. Fra å ha eksistert som en hovedsakelig titulær institusjon, da med høy anseelse og innflytelse, ble Vitenskapsakademiet omgjort til landets sentrale kontrollorgan for all vitenskapelig aktivitet i tråd med det Sovjetiske Vitenskapsakademiet. I dette spilte «nomenklatura»-ordningen en viktig rolle der kommunistpartiet prioriterte sterkt å besette den nye institusjonens sentrale roller med lojale parti-soldater under stalinistiske perioden. Dette skapte også en fundamental spenning mellom kommunistpartiets egne behov for å etablere sterke kontroller over kulturell og intellektuell aktivitet, og dens behov for å trene et stort antall kompetente profesjonelle eksperter for sine rekonstruksjons- og moderniseringsprosjekter.

Det vil likevel være misledende å tolke det nye akademiske regimet som tok form etter 1949 som en ren påføring fra det Ungarske Kommunistpartiet eller Sovjetunionen. Veldig mange av forandringene som skjedde, hadde allerede vært under diskusjon i tiårene før. Det hadde vært sett på som et behov å modernisere landets utdannelses- og vitenskapsinstitusjoner, som var opplevd å være avleggs og utilstrekkelig i moderne tid. Dette involverte blant annet at forskningsprosjekter i det tjuende århundret i økende grad krevde langt større forskningsgrupper og fasiliteter enn før. I motsetning til tidligere forskningsaktivitet, var det behov for pengesummer langt utenfor forskerens personlige midler, noe som impliserte et behov for statlig finansiering. Et annet sentralt spørsmål omhandlet i hvilken grad vitenskapsmenn hadde plikter ovenfor samfunnet, og derav om Vitenskapsakademiet selv burde ha en mer aktiv rolle i Ungarn. I tillegg var tilnærmet alle som deltok i denne debatten etter 1945 enige om at en klarere arbeidsfordeling mellom forskere og undervisere var «nødvendig». Det ble tatt for gitt at universitetene burde fokusere på å utdanne spesialister, mens forskning skulle bli Vitenskapsakademiets ansvar.⁸

Transformasjonene innen det akademiske systemet var heller aldri en klart planlagt prosess fra det Ungarske Kommunistpartiets side. Kommunistpartiet hadde selv fram til 1947 valgt å ignorere

---

⁸ G. Péteri, *Scientists versus Scholars: The Prelude to the Communist Takeover in Hungarian Sciences, 1945-1949*, in 'Academia Under State Socialism', New York, Columbia University Press 1998, p. 36-37

Vitenskapsakademiet, med intensjonen å la det sakte dø ut gjennom gradvis marginalisering. Dette var i kontrast med situasjonen i Romania, hvor det lokale kommunistpartiet umiddelbart eliminerte akademiet som institusjon. Beslutningen om å benytte Vitenskapsakademiet som den sentralt styrende forskningsinstitusjonen i landet fram for Vitenskapskomiteen, kom først våren 1949. Dette var etter et besøk fra det Kommunistpartiets nest fremste leder etter Mátyás Rákosi, Ernő Gerő, til Sovjetunionen. Her hadde han blitt informert om at det var ønskelig at Ungarn gjorde Vitenskapsakademiet til sitt sentrale organ for vitenskap på lik linje med de andre sosialistiske landene.

Så sent som i 1948 hadde det Ungarske Kommunistpartiet heller besluttet å etablere den Ungarske Vitenskapskomiteen⁹ som landets styrende vitenskapelige institusjon. Med Gerő som president var denne kortlevde institusjonen besatt av personer med den økonomiske rekonstruksjonen og moderniseringen av landet som sine øverste oppgaver. Av denne grunnen definerte de også vitenskap som en forlengelse av økonomisk-produktiv aktivitet, og anså forskning som fraskilt kulturelle og ideologiske hensyn.¹⁰

I løpet av samme periode ble også «kulturell og vitenskapelig utvikling» et sentralt tema for det stalinistiske regimet som var i gang med å konsolidere seg. Dette var basert på en forståelse av at landet «hang etter» Sovjetunionen på disse feltene, og hvor det Ungarske Kommunistpartiet så et behov for ta dette igjen. Det betød i prinsippet at en anså at landets kulturelle og vitenskapelige aktivitet ikke var tilstrekkelig underlagt sentral og ideologisk kontroll. En av Kommunistpartiets sentrale ledere for kultur, Gyula Kállai, erklærte i denne sammenhengen behovet for å «knuse pseudovitenskapen og de introverte trendene i vestlig kunst» som fremdeles kunne herje fritt i landet.¹¹ I den større sammenhengen, var denne trangen for ideologiske ensretting av det akademiske miljøet tilspisset av den spente situasjonen mellom Jugoslavia og Sovjetunionen. Med dette utgjorde Akademiet et problem som ikke kunne ignoreres lengre.

3.2 Politisk Press

Det sterke politiske presset fra det Ungarske Kommunistpartiet var en klart avgjørende faktor for «Sovjetifiseringen» av Vitenskapsakademiet. I motsetning til politikken om å la Akademiet «visne»

9 *Magyar Tudományos Tanács*

10 G. Péteri, 'Science between two Worlds: Foreign "Models" and Hungary's Academia, 1945-1949', in M. David-Fox & G. Péteri (ed.), *Academia in Upheaval: Origins, Transfers, and Transformations of the Communist Academic Regime in Russia and East Central Europe*, Westport, Bergin & Garvey 2000, p. 207

11 Ibid: 205

av seg selv som hadde vært gjeldene i de første årene etter krigen, hadde som nevnt den kulturelle og intellektuelle situasjonen i landet fått høy prioritet allerede før den endelige maktovertakelsen i 1949. Med slående likhet til hendelsesløpet mellom Sovjeterne og det Russiske Akademiet på slutten av 1920-tallet, ble det satt igang en større kampanje mot akademikerne.

I en nærmest reprise av hendelsene i Sovjetunionen rundt 20 år tidligere, ble det i 1947 organisert et raid på Vitenskapsakademiets bibliotek av det Kommunistisk-kontrollerte politiske politiet sammen med Sovjetiske okkupasjonsstyrker. Etterforskerne ransaket biblioteket i over en uke, og fjernet 3843 verk de dømte som fascistiske, anti-demokratiske, anti-semittiske, eller liknende. Da det fra Vitenskapsakademiets side ble bedt om politisk intervensjon, ble det «oppdaget» tyske fascistpublikasjoner som var låst vekk i sjefsbibliotekarens kontor. Denne «skandalen» fikk ikke noen seriøse konsekvenser for de som ble involvert, men fungerte likevel som en klar maktdemonstrasjon fra kommunistene sin side.¹²

Sentrale personer innen det Ungarske Kommunistpartiet hadde også tidligere uttrykt sterk tvil og mistanke rundt Vitenskapsakademiets personell og virksomhet. Under det Ungarske Kommunistpartiets Tredje Kongress i 1946, erklærte György Lukács at «høyere utdanning og Vitenskapsakademiet fremdeles [var] de reaksjonære kreftenes høyborg». Etter hans synspunkt var «misbrukt akademisk frihet» en direkte årsak til hva som opplevdes som reaksjonen blant akademikerne. Under samme kongress ble Kommunistpartiets vitenskapspolitiske ambisjoner også klart formulert av Lukács, der

*«[i]ngen som jobbet innenfor kultur eller vitenskap skulle kunne tro at det var mulig å unngå marxisme eller å finne svar på vitenskapelige spørsmål uten marxisme».*¹³

Denne aggressive retorikken var i stor grad rettet mot akademikerne selv, heller enn et større publikum. Uttalelsene kom parallelt med et økende krav om at Vitenskapsakademiet måtte rekonstruere medlemskapet sitt. Spesifikt hadde Lukács i 1947 sendt en liste på 15 personer, prominente kommunistiske intellektuelle, som han forventet at Vitenskapsakademiet ville stemme inn som medlemmer. Dette var hovedsakelig uavhengig av disse personenes faktiske akademiske kvalifikasjoner, men heller motivert av ønske om å innrette styret av Akademiet etter Kommunistpartiets mål gjennom mennesker en kunne stole på å stemme etter Kommunistpartiets

---

12 Péteri 1998, p. 64

13 Ibid, p. 62 “no one in Hungary, who works in the sciences or culture, should believe it possible to avoid Marxism, [and] to answer scientific questions without Marxism.”, oversettelse min.

ønsker. Dette ble i utgangspunktet møtt med en viss villighet til å vurdere kandidatene, med da innenfor Akademiets eksisterende rammeverk, hvor valg først ville finne sted når en posisjon ble ledig.

Vitenskapsakademiets økonomiske svakhet etter krigen gjorde akademiet svært utsatt for politisk kontroll. Det Ungarske Kommunistpartiet hadde i økende grad allerede før 1949 dominert det politiske systemet. Da Lukács likevel insisterte på at alle personene skulle, uten unntak, innsettes umiddelbart, og generalforsamlingen nektet å gå med på dette, truet Kommunistpartiet med å stenge av Vitenskapsakademiets finansielle støtte. I februar 1947 ble det besluttet å avsette 5 millioner forinter til kulturbudsjettet. Fordelingen av disse midlene ble avgjort av en komite hvor blant annet det kommunist-dominerte Øverste Økonomiske Rådet satt med veto. Gjennom dette vedtaket ble Akademiets andel av denne summen satt på frys fram til spørsmålet om «nødvendige forandringer i organisasjonen av Vitenskapsakademiet» var blitt løst.¹⁴ Resultatet ble at 10 av de 15 listede personene ble valgt inn under våren i 1948, og da gjennom at Akademiet modifiserte sine egne statutter til å tillate dette.

3.3 Et svakt akademi?

Den relative smertefrie overgangen til et mer Sovjetisk vitenskapsregime var uløselig knyttet til villigheten hos flere av landets akademikere til å samarbeide om dette. Som nevnt, hadde det lenge vært ansett et behov for reformer i landets vitenskapelige organisasjon innenfor Vitenskapsakademiet. Dette handlet ikke minst om at en hadde et ønske om langt mer forskningsmidler enn tidligere. Forskningsmidler hadde tidligere, i hovedsak, vært basert på private donasjoner og inntekter fra Akademiets diverse eiendommer. Det ble å være spesielt kritisk etter krigen, hvor den radikale landbruksreformen blant annet hadde fratatt Akademiets inntekter fra eiendommene deres. Dette ble kombinert med en naiv optimisme blant mange av akademikerne, som samtidig antok at det nye regimet ville la dem beholde kontroll over egen forskning.

Ikke minst hadde medlemmene av Vitenskapsakademiet på dette tidspunktet en lav anseelse i samfunnet. Dette var i sterk kontrast til den tidligere situasjonen, hvor Vitenskapsakademiet hadde hatt stor prestisje og respekt som institusjon i landet. Det nære forholdet mellom institusjonen og Horthy-regimet i mellomkrigstiden hadde resultert i at personalet ble sett på som politisk og moralsk suspekt, også utfor Kommunistpartiet. Medlemmene av Vitenskapsakademiet var stort sett

---

¹⁴ Ibid, p. 61

klar over dette allerede i 1945, og at dette svekket forhandlingsposisjonene deres betraktelig. Det fantes derfor en generell forståelse for at Vitenskapsakademiet nødvendigvis måtte gjøre forandringer for å tilpasse seg den nye virkeligheten om den skulle fortsette som en respektert autoritet innen landets vitenskap.

En annen sentral faktor for at Kommunistpartiets omstrukturering av Vitenskapsakademiet møtte så lite motstand, var den dype splittelsen mellom akademikerne. Dette handlet i utgangspunktet om hva en akademisk reform ville bestå i, spesielt med tanke på Vitenskapsakademiets tenkte rolle vis-à-vis sentrale myndigheter. Den éne siden, de «konservative», besto hovedsakelig av representanter fra samfunnsvitenskap og humaniora, som generelt sett var imot ethvert tiltak som kunne true deres autonomi som forskere. De «radikale» besto på sin side kun i naturvitenskapsmenn, som i langt større grad var villig til å inngå sterkere bånd ved sentralmyndighetene. Dette skillet samsvarte med et større kulturelt skille mellom to svært ulike forskningstradisjoner.

Et sterkt ønske fra den radikale fløyen, var å fremme naturvitenskap som en samfunnsnødvendighet. Deres opplevelse var at samfunnsvitenskap og humaniora hadde hatt en ufortjent prioritet innen Ungarn. Disse refererte blant annet til naturvitenskapelig forskning som hovedfaktoren innen vestlig økonomisk vekst. Gjennom dette ønsket de å gjøre det så attraktivt som mulig for det nye regimet å ta i bruk deres kompetanse. Allerede under det kortlevde plurale demokratiet rett etter krigen, var det mange som anså at den politiske utviklingen i Ungarn uunngåelig ville tilnærme seg Sovjetunionen med hensyn til faktorer som for eksempel landets geografiske posisjon. Den anerkjente biokjemikeren Albert Szent-György var kanskje den fremste representanten for akademikerne som ville komme denne nye politiske virkeligheten i møte.

Som en del av konflikten mellom de konservative og radikale, kom Szent-György til å danne det parallelle «Naturvitenskapelige Akademiet» allerede i 1945. Dette ble sammenslått med det gamle Vitenskapsakademiet året etter, på betingelsen av at alle medlemmene av det «nye akademiet» ble godtatt som fullverdige medlemmer av det «gamle». Dette var uavhengig av om de hadde vært det før eller ikke, og betød i praksis at den radikale gruppen ble betraktelig bedre representert blant medlemskapet enn tidligere.

En langt mer kynisk faktor for splittelsen lå i det økende behovet for statlig finansiering innen naturvitenskap i kontrast med resten. Uavhengig av hans personlige politiske syn, hadde Szent-György blitt svært imponert av det Sovjetiske vitenskapsystemet etter å ha besøkt Moskva i 1945.

Etter det han selv hadde sett (og som han ble vist), kunne Sovjetiske forskere trekke nærmest uendelige midler for virksomheten sin. Han snakket i offentlighet rosende om hvordan medlemmene av det Sovjetiske Vitenskapsakademiet hadde «[...] ministerrang og nød tilsvarende privilegier [...]».¹⁵ Som mange andre, håpet han på en tilsvarende situasjon for vitenskapen i Ungarn, og forventet dette uten noen overbærende form for politisk kontroll eller sensur. Heller enn dette, uttalte han at sammenknytning av politikk og vitenskap i praksis betød at at vitenskapsmenn fikk en større innflytelse over nasjonal politikk. Vitenskapelig autonomi var uansett sikret siden dette prinsipielt ikke var snakk om

*«[...] en tjeneste de gjør for oss, men tvert imot det motsatte. Det er vi som gjør myndighetene en tjeneste når vi er villig til å snakke med dem i det hele tatt, og er villige til å bruke pengene [deres] skikkelig».*¹⁶

Til tross for sin sentrale rolle i å tilrettelegge for fusjoneringen av vitenskap og politikk, mistet Szent-György i løpet av kort tid troen på at dette ville komme til forskernes favør. Han oppdaget fort at hans egne forsøk på å skaffe visum for seg selv eller vestlige kolleger ble avvist. Hans håp om å bevare et autonom og internasjonalt orientert vitenskapsmiljø var i skarp motsetning til Sovjetiske politikk mot vesten og det Ungarske Kommunistpartiets overordnede mål i samfunnslivet. Den finansielle støtten materialiserte seg heller ikke, blant annet var budsjettet for utdanning og forskning i 1947 var nærmere halvparten av hva Horthy-regimet hadde budsjettet ti år tidligere. Til sammenlikning var dobbelt så mye dedikert til militære formål.¹⁷ Fra å ha orkestret store deler av denne transformasjonen selv, valgte Szent-György å forlate landet Juli 1947.

3.3 Reformen

I løpet av 1949 hadde det Ungarske Kommunistpartiet endelig konsolidert seg som den eneste politiske makten i den nye ettpartistaten. Gjennom dette ble ikke kun økonomien, men også landets intellektuelle liv underlagt Kommunistpartiets mål og behov. Det stalinistiske regimet i Ungarn hadde i begynnelsen til og med årlige planer for litterære sjangre.¹⁸ Dette inkluderte også den endelige omstruktureringen av det Ungarske Vitenskapsakademiet til en Sovjetisk type nasjonal

---

¹⁵ Ibid, p. 24, “Most characteristically, all the academicians have the rank of minister, and enjoy all the privileges accordingly.” oversettelse min

¹⁶ Ibid, p. 40, “This is not a favor they are extending to us, just the other way around. It is we who extend the favor to the government when we are willing to talk to them and are willing to spend their money properly.” oversettelse min

¹⁷ Ibid, p. 26-27

¹⁸ Ibid, p. 80

sentralorganisasjon av vitenskapelig aktivitet. På denne måten ble forskning og undervisning skilt fra hverandre, og universitetene ble omgjort til rene utdannelsesinstitusjoner på tilsvarende vis som i Sovjetunionen. Gjennom disse reformene ble vitenskap omgjort til et sentralt mandat innenfor den sentrale planlegningen. Vitenskapelige mål og forskningsaktivitet ble dermed definert med referanse til de økonomiske og sosioøkonomiske målsetningene som ble satt ved femårsplanene.

Dette betød i praksis at den sentrale politiske administrasjonen av vitenskap både definerte målene med all vitenskapelig aktivitet og hadde kontroll over distribusjonen av forskningsmidler. Denne kontrollen gikk utfor ren finansiering, der forskningsprosjekter, personlige karrierer, akademisk forfremmelse og titler var forbeholdt den vitenskapelige ledelsen innen den politiske administrasjonen. Dette fikk blant annet som umiddelbar konsekvens at offisielle utmerkelse og akademiske rykter, ikke lengre kunne regnes som å være representativ for faktisk akademisk prestasjon. I takt med målet om å innskrenke det «skadelige» nivået med akademisk frihet, slikt som György Lukács hadde uttrykt, ble landets vitenskapelige autonomi på denne måten eliminert.

Selve oppbygningen av medlemskapet av Vitenskapsakademiet mellom 1948 og 1949 viser til omfanget av den aggressive omstruktureringen. Det ble besluttet å senke antallet medlemmer med stemmerett betraktelig. Dette ble gjort gjennom å innføre en ny kategori av medlemmer utenfor de allerede eksisterende; «rådgivende medlemmer» som ikke hadde stemmerett. Av 258 medlemmer ble hele 122 nedgradert til denne posisjonen og 33 mistet medlemskap fullstendig. I tillegg kom det 27 nye medlemmer som var kommunister, implisitt av politiske heller enn akademiske hensyn.¹⁹ Det nye øverste beslutningsorganet, Akademiets Partikollegium, ble utnevnt direkte av Politbyrået og hvor alle var kommunister om ikke nødvendigvis akademikere.²⁰

For det første forsvant Sosiologi fullstendig som felt, og samfunnsvitenskap som helhet mistet nesten to tredjedeler av medlemskapet sitt. Andelen fra humaniora sank også betraktelig, selv om dette var i langt mindre grad. Samtidig kom naturvitenskap til å utgjøre over halvparten av medlemskapet i 1949 i motsetning til i 1948 da disse utgjorde nærmere en tredjedel. I dette nye Vitenskapsakademiet var 4 av 6 avdelinger rettet mot naturvitenskap eller maskinteknikk. Dette reflekterte vitenskapens nye rolle som verktøy for modernisering, og Kommunistpartiets sterke prioritering av økonomisk anvendbar forskning.²¹

19 Z. Borvendég & M Palasik, 'Untamed Seedlings: Hungary and Stalin's Plan for the Transformation of Nature', in D. Olšáková (ed), *In the name of the Great Work: Stalin's Plan for the Transformation of Nature and its Impact in Eastern Europe*, New York, Berghahn Books 2016, p. 146

20 Péteri 1998, p. 64

21 G. Péteri, *Academic Elite into Scientific Cadres: A Statistical Contribution to the History of Hungary's Academy of*

I tillegg prioriterte den stalinistiske politiske ledelsen en høy grad av ideologisk ensretting innenfor forskningsverdenen. Dette tok blant annet form gjennom gjentatte forsøk på å innføre en Marxistisk-Leninistisk verdensbilde innenfor det akademiske miljøet. Inndelingen av verden i to stridende parter gjorde seg gjeldende også her, og vitenskapen ble nok en «front» i denne kampen. Som et resultat av dette ble rollen og innholdet av vitenskap også revurdert; «sosialistisk vitenskap», «borgerskapelig pseudovitenskap» og den «Pionerene Sovjetiske Vitenskapen» erstattet idéen om en universell vitenskap.²²

Denne strenge politiske kontrollen over landets intellektuelle liv, på lik linje med alle samfunnsfærer, kom til å definere den stalinistiske perioden i Ungarn. Selv etter regimeskiftet i 1956 forble vitenskapelig aktivitet underlagt betydelig politisk sensur, om svakere og svakere. Samtidig var ikke «erobringen» av vitenskapen i Ungarn noe endelig og absolutt. Etter det stalinistiske regimets fall begynte medlemmene av de ulike vitenskapelige feltene å gradvis etablere sin egen autonomi. Etter 1956 kom disse etterhvert til å igjen kunne definere medlemskapet sitt i større og større grad basert på faglig kvalitet fremfor politiske hensyn. Dette var ikke minst også på grunn av at lederskapet av det Ungarske Kommunistpartiet ble pinlig klar over i hvor stor grad deres overbærende politisk-ideologiske kontroller gikk på bekostning av kvaliteten på forskningen.

Sciences, 1945-1949, in 'Academia and State Socialism', New York, Columbia University Press 1998, p. 88-91

²² Ibid: 81

4.0 Koloniseringen av Historiefeltet

4.1 Et felt i ruiner

Den politiske urolige perioden etter krigen medførte store omveltninger for det ungarske historiefeltet. Stort sett alle av landets fremste historikere fra mellomkrigstiden forlot feltet permanent ved krigens avslutning. Tibor Baráth forsøkte å flykte til Tyskland, hvor han ble utlevert til amerikanske myndigheter for å så bli dømt til 10 års hardt arbeide. Den prominente Bálint Hóman ble i 1946 dømt til fengsel for krigsforbrytelser av en folkedomstol på grunn av sin sentrale politiske rolle under krigen, hvor han døde i 1951. Hans tidligere kollega, den originalt svært konservative og anti-sosialistiske Szekfű Gyula, gjorde på sin side en komplett reversering av sine tidligere syn og ble en aktiv forkjemper for det nye Sovjetiske systemet, men sluttet samtidig å delta innenfor historiefeltet.²³

Samtidig var den sovjetiske frigjørelsen av Ungarn fra tyske tropper startskuddet for tilbakekomsten av mange kommunister som hadde gått i eksil under de tidligere årene. For historiefeltet sin del var det spesielt de returnerende Józef Révai, Erzsébet Geróné Fazekas, Erzsébet Andics og Dezső Nemes som gjorde seg gjeldende.²⁴ Disse hadde alle lange bakgrunner fra den kommunistiske undergrunnen, hvor Révai selv blant annet hadde vært personlig involvert i dannelsen av det Ungarske Kommunistpartiet i 1918. Disse oppholdt seg i Moskva under krigen, og hadde tette bånd til de Sovjetiske myndighetene. Fram til 1956 holdt «Moskva-historikerne» en rekke sentrale offentlige posisjoner. Moskva-historikerne var gjennom dette veldig sentral for enrettelsen av landets kulturelle og intellektuelle liv.

Révai deltok selv i toppledelsen av partiet og var landets fremste ideolog under Rákosi. I løpet av den stalinistiske perioden dominerte han alle aspekter av landets kulturliv, der han blant annet satt som kulturminister fra 1949. Andics var i denne sammenhengen Révais høyre hånd, og arbeidet blant annet som nestleder ved Kunnskapdepartementet mellom 1953 og 1954. Fazekas var selv gift med en av hovedansvarlige for feltets ensretting, Rákosis nestkommanderende Ernő Gerő, og jobbet som sekretær ved Forskningsdepartementet fra 1948. Nemes ledet Kunnskapsdepartementet mellom 1950 og 1953.²⁵ Ved siden av disse tilhørte også Erik Molnár en av den stalinistiske periodens

23 I. Deák: 'Historiography of the Countries of Eastern Europe: Hungary' in *American Historical Review*, Chicago, Chicago Press 1992, p. 1050

24 I. Romsics, *Clio büvöletében - Magyar történetírás a 19-20. században - nemzetközi kitekintéssel*, Budapest, Osiris 2011, p. 357

25 Ibid, p. 356-358

fremste historikere, selv om han ikke var en av moskovittene. Molnár var ikke i eksil under krigen, men publiserte flere ulovlige klassiske marxistiske historieverk under pseudonym i perioden. Hans høye anerkjennelse som historiker var etablert før den kommunistiske maktovertakelsen, hvor han ble valgt inn som korrespondent av Vitenskapakademiet *før* «reorganiseringene» i 1949.²⁶

I løpet av svekkelsen av det pluralistiske regimet og den følgende kommunistiske maktovertakelsen fra 1947/48, kom feltet som helhet under sterkt politisk press. De igjenværende borgerskapelige historikerne ble i økende grad mistenkeliggjort, og det Historiske Institutt ble beskyldt for å være en reaksjonær høyborg og fasilitet for «vestlige imperialistiske planer».²⁷ Dette førte til at svært mange av disse historikerne i løpet av kort tid mistet jobben og at en stor andel valgte å bli en del av den raskt økende ungarske diasporaen. Som et resultat av det politiske presset ble det 27 mars i 1949 innkalt til en generalforsamling for det Ungarske Historiske Samfunn²⁸. Det desimerte Historiske Samfunnet ble under møtet fullstendig dominert av Moskva-historikerne uten større motstand. József Révai havnet i spissen av det nye hierarkiet, under tittelen «dekorativ president»²⁹ og Erzsébet Andics overtok som president. Zsigmond Pach Pál ble én av visepresidentene og den nye generalsekretæren ble det Historiske Institutts partisekretær Károly Vigh. Redaksjonen for det Historiske Samfunns tidsskrift, Századok, ble i denne sammenhengen også byttet helt ut. På tilsvarende vis ble Erzsébet Andics utnevnt til nye sjefredaktør, og den nye 13-mannsredaksjonen inkluderte kun tre ikke-partimedlemmer; Kálmán Benda, Győző Ember og Domokos Kósary.³⁰

Ved krigens avslutning var det Historiske Institutt en seksjon under Instituttet for Øst-Europeisk Vitenskap, som i 1948 kom under angrep fra det Ungarske Vitenskapsrådet³¹. Målet var først og fremst å avsette instituttets ledelse samt redaksjonen for tidsskriftet deres «*Revue d'histoire comparée*», Domokos Kósary og Kálmán Benda. Dette tok form av blant annet systematisk press fra flere av instituttets kommunister, slik som Károly Vigh, Péter Hának og Zsigmond Pach Pál, som gjentatte ganger anmeldte mistanker rundt lederskapet til myndighetene. Som en del av dette fikk Péter Hának satt i gang en ransakelse av de «mistenktes» kontor 11. juni 1949 med hjelp fra det hemmelige politiet³², men hvor ingen kriminaliserende dokumenter ble oppdaget. Til tross for dette ble Instituttet for Øst-Europeisk Vitenskap lagt ned 13 september i 1949, og det Historiske Institutt

---

26 J. Litkei, *The Molnár debate of 1950: The Sovietization of Hungarian History Writing (Working title)*, 201X

27 Romsics 2011, p. 395

28 *Történeti Tarsultas*

29 “*Diszelnök*”

30 Romsics 2011, p. 371-372

31 *Magyar Tudományos Tanács*

32 *Államvédelmi Osztály*

ble 24 oktober utsatt for omfattende «omstruktureringer». Dette betød umiddelbart at Domokos Kosáry, Kálmán Benda og deres nærmeste kolleger fikk sparken, og at flere av det resterende personalet ble pålagt å gi seg selv offentlig selvkritikk³³. Lederskapet av instituttet havnet under Erik Molnár med Zsigmond Pach Pál som visedirektør. I tillegg deltok Erzsébet Andics, Erzsébet Geróné Fazekas og Aladár Mód i det sentrale styret av instituttet.³⁴

4.2 Moskva-historikernes fall

Stalin's død i 1953 medførte regimeskifte i Ungarn, hvor den reform-orienterte Imre Nagy tok over som statsminister for Matyás Rákosi i en kort periode. Under den hurtige samfunnsoppmykningen ble det 21 november i 1953 holdt et lenger redaksjonsmøte for tidsskriftet Századok, hvor spenningene fra de tidligere årene kom til lys. Møtet ble innledet som normalt, men i løpet av talene ble stemningen under møte raskt opphetet. Da Domokos Kósary fikk ordet, kritiserte han sterkt hvordan den «innerste klikken», spesielt de returnerte Moskva-historikerne, hadde isolert seg fra det resten av historiefeltet, og ikke minst all kritikk rundt sine personer og arbeide. Ledelsen av landets historiske institusjoner ble monopolisert av en håndfull politiske maktfigurer, og spesielt Erzsébet Andics' og Erik Molnárs overdimensjonerte innflytelse ble angrepet av flere talere. Rundt dette tema klagde blant andre Lázló Zsigmond over den kvelende effekten disses uangripelighet fikk for hele feltets drift, og uttrykte det faglige behovet for å åpent kunne kritisere «disse nedlatende kameratene».³⁵

Samtidig ble mange av problemene som den stalinistiske ensrettingen hadde forårsaket innenfor samtidens historiografi tatt opp. Under møtet kritiserte til og med den svært konservative kommunisten Mód Aladár den tidligere politikken som ble ført mot landets ikke-kommunistiske historikere. Han argumenterte at den resulterende beslutningen rundt å utestenge disse, ofte meget dyktige, historikerne hadde gjort stor skade på feltets nivå. I denne sammenheng kom blant andre György Spira til å ta oppgjør med sin egen del i denne prosessen, hvor han beklaget for å selv ha vært med på å drive ut de eldre historikkene fra faget gjennom sine «falske beskyldninger», og ikke minst på denne måten ha bidratt til at feltet mistet enorme mengder faglig ekspertise.³⁶

---

33 Dette var en standard praksis som ble anvendt under slike situasjoner. Vedkommende fikk beholde stillingen sin, men var i gjengjeld tvunget til å skrive en lengre offentlig tekst hvor de «innrømte» skyld i hva de var anklaget for, samt forklarte hvorfor dette hadde vært galt basert på offisielle linjer.

34 Romsics 2011, p. 374

35 Ibid, p. 395

36 Ibid, p. 395

Erzsébet Andics innrømte i løpet av debattene at både Századok og det Historiske Samfunn hadde blitt «anti-demokratiske» institusjoner. Videre sa hun seg også enig i at den rigide revolusjonære ensrettingen av feltet hadde gjort stor skade på landets feltets faglige innhold og profesjonelle nivå. De eldre historikerne hadde «nærmest universalt blitt forkastet», innrømte hun, der man valgte å ikke differensiere mellom «bra eller dårlig, akseptabelt eller uakseptabelt». Gjennom å forkaste så mange faglige tradisjoner, hadde en «ofret mye sannhet», hvor

«[...] den dialektiske samfunnsutviklingen ikke bare består av revolusjonære kvalitative hopp, men også gjennom kvantitetens gradvise vekst.»³⁷

Etter Khruchevs fordømmelse av Stalin under den den 20. Sovjetiske partikongressen ble det holdt en samling gjennom Petőfi-sirkelen³⁸ blant landets historikere. Deltakerne tok blant annet opp det lave profesjonelle nivået som hadde preget landets historiefelt det siste tiåret. Ikke minst hadde troverdigheten til landets forskere og lærere tatt stor skade av den gjennomgående sensuren og forvrengingen av fakta de var underlagt. Under samlingen la Domokos Kosáry sterkt ut mot samtidens vulgære og skjematiske historieskrivning, personlighetskulten som preget «historiefronten», og den katastrofale situasjonen innenfor høyere historieutdanning. Spesielt mange av de yngre medlemmene av det Historiske Instituttet, slik som László Zsigmond, kom også med fornyet kritikk mot feltets fåmannsstyre. Andics og andre tilstedeværende stalinister forsøkte å forsvare seg selv, men var møtt av en høyrøstet og fiendtlig innstilt forsamling. Lederen for Sirkelen, Gábor Tánczos, beskrev senere hvordan det under samlingen;

«[...] utviklet seg en forent solidaritet mellom de forfulgte historikerne mot det stalinistisk tyranni og en langt mindre gruppe stalinister.»³⁹

Med dette ble det tydelig for denne «gruppen stalinister» at de verken hadde autoritet over, eller respekt innen feltet lengre. Andics, Réti og Nemes, som sannsynligvis ville gått gjennom «[...] store lengder for å tyste eller knuse den nye opposisjonen [...]»⁴⁰, gikk med dette i retrett. Under den nye

---

37 Ibid, p. 395, “a társadalom dialektikus fejlődése nemcsak forradalmi ugrásokból áll, hanem azokat megelőzi a mennyiség fokozatos növekedése” oversettelse min

38 Petőfi-sirkelen (Petőfi Kör) var et debattforum for unge akademikere i Ungarn, organisert under den kommunistiske ungdomsforeningen DISZ (Dolgozó Ifjúság Szövetsége) i 1956. Denne var kjent for å tilrettelegge for åpne debatter og ble en sentral arena for sivil organisering fram til utbruddet av revolusjonen i 1956.

39 Romsics 2011, p. 396, “kialakult az elüzött történészek iránti szinte egységes szolidaritás, szemben a sztálinista önkénnyel és a kicsinyre zsugorodott sztálinista táborral.” oversettelse min

40 Ibid, p. 396, “andics, réti, nemes, akik valószínűleg azért jöttek nagy dérrrel-dúrral, hogy lecsendesítsék, esetleg eloltsák a Petőfi Körrel jelentkező újabb ellenzéki tüzfészket, meghátráltak.” oversettelse min

Nagy-regjeringen hadde ikke Moskva-historikerne lengre sine gamle institusjonelle tyngde, og i lys av den stort sett universale antipatien rettet mot dem fra resten av feltets deltakere, ble de i løpet av kort tid marginalisert innenfor feltet. Både Erszébet Andics og Erzsébet Fazekas dro igjen i eksil til Moskva, og Erik Molnár erstattet Andics som sjefredaktør for Századok. Pach Zsigmond Pál, som ikke tilhøre moskovittene, ble også i denne sammenhengen avsatt i fordel for at Benda Kálmán kunne returnere som nestleder ved det Historiske Institutt.⁴¹

Utviklingen fikk derimot en brå stopp den 4. november 1956 med den sovjetiske invasjonen. Benda Kálmán måtte igjen forlate styret av det Historiske Institutt for å bli erstattet av Zsigmond Lázsló, og Domokos Kosáry ble dømt til 4 års fengsel. Situasjonen ble derimot ikke reversert under revolusjonen og den følgende røde terroren; Andics kunne returnere til Ungarn våren 1958, men mistet alle sine politiske posisjoner, ble fratatt medlemskapet ved Vitenskapakademiet og jobbet videre som avdelingsleder for moderne historie ved ELTE. Da Fazekas kom tilbake til Budapest i 1959 måtte hun gi sin avskjed til historiefeltet for godt, og jobbet videre som tolk. Révai forlot både feltet og det ungarske samfunnslivet permanent gjennom sin død i 1959. Erik Molnár ble på sin side tvunget ut av sine offisielle posisjoner partistyret, men ble samtidig landets fremste person innenfor historiefeltet. Etter 1958 var han ikke bare leder ved det Historiske Institutt og Sjefredaktør for Századok, men tok også over lederskapet for det Historiske Samfunn og tidsskriftet *Acta Historica*.⁴²

---

41 Ibid, p. 396

42 Ibid, p. 397

5.0 De Historiske Institusjonene

5.1 Historisk Institutt

Historisk Institutt ble innlemmet under oppsynet av det Ungarske Vitenskapsakademiet i 1949 etter nedleggelsen av Institutt for Øst-Europeisk Vitenskap. Det reorganiserte instituttets nye oppgaver ble av formulert i en pressemelding av Molnár;

«Vårt parti og vår regjering har gjort historieforskning innenfor marxisme-leninisme, organiseringen av universitetsutdannelsen, spredningen av resultatene til de vide arbeidermassene, samt opplæringen av nye vitenskapelige kadetter, til Instituttets oppgaver.»⁴³

Instituttet fikk tre avdelinger; ungarsk historie, universalhistorie og «østlig»⁴⁴ historie, med originalt rundt 30 ansatte spredd seg imellom. Dette økte raskt til 50 ansatte mot slutten av 1950-tallet, og på 1970-tallet hadde instituttet 96 ansatte hvor nesten 60 bedrev forskning. Instituttet var gjennom dette landets største arbeidsplass for historikerne. Sett vekk i fra dens ulike forskningsprosjekter lå instituttets viktigste oppgave i å koordinere utgivelsene av nye historiske tekstbøker. Det var på 1950-tallet et stort behov for nye lærebøker i skolene og universitetene, i tillegg til utarbeidelse av nye historiske samlingsverk innenfor et marxistisk historiesyn. Dette kom blant annet i form av den større serien «Ungarns Historie»⁴⁵, med 2 bind i 1962 og fullført i 1976 med 10 bind.⁴⁶

Siden sin opprinnelse hadde instituttet utgitt de utenlandsorienterte tidsskriftene «Acta Historicát» og «Studia Historicát», som etterhvert ble utvidet med to nye ungarsk-språklige tidsskrift. «Historisk Anmeldelse»⁴⁷ fungerte i utgangspunktet som et organ for spredningen av marxistisk historiesyn samt å rapportere om instituttets arbeid. I takt med den senere politiske oppmykningen, inkluderte tidsskriftet i større og større grad teoretiske og metodologiske problemer fra vestlig historieskrivning. Gjennom dette ble kunne ungarske historikere bli kjent med de ulike profesjonelle tilnærmingene til sine vestlige fagfeller. Den første utgivelsen av «Verdenshistorie»⁴⁸ skjedde i 1964, hvor Erik Molnár innledningsvis beskrev tidsskriftets formål;

43 Ibid, p. 374, “Pártunk és kormányunk a történettudomány marxista-leninista művelését, egyetemi oktatásának, irányítását, eredményeinek a széles dolgozó tömegek közötti terjesztését, valamint új tudományos kérdések kiképzését üzte ki az Intézet feladatául.” oversettelse min

44 Dette ville si Sovjetunionens og andre sosialistiske lands historie.

45 Magyarország Történetét

46 Romsics 2011, p.

47 Történelmi Szemle

48 Világtörténet

«[...] å bekjempe Ungarn-sentrisk provinsialisme, å tilgjengeliggjøre informasjon til interesserte lesere og historikere angående utenlandsk marxistisk og ikke-marxistisk historieskrivning.»⁴⁹

Tidsskriftet anmeldte blant annet vest-europeiske og amerikanske bøker og tidsskrift, inneholdt portretter av verdenskjente historikere, og detaljerte rapporter rundt samtidens historieforskning fra både øst og vest.

I løpet av 1960-tallet hadde instituttet utviklet seg til en relativt liberal institusjon med en usedvanlig åpenhet mot vesten. Ansettelsespolitikken baserte seg i langt større grad på faglige ferdigheter enn politiske hensyn, og på samme måte ble de ansatte i mindre og mindre grad utsatt for ideologiske krav gjennom perioden. Dette betød at Kosáry Domokos nok en gang i 1968 ble ansatt på instituttet. Slik som med de fleste institusjoner under statsosialisme, var instituttets suksess eller ikke i stor grad avhengig av mektige kulturelle patroner. For det Historiske Instituttets del, spilte spesielt Erik Molnár, Zsigmond Pach Pál og György Ránki veldig sentrale roller.

I utgangspunktet hadde Molnár's utnevning som instituttleder medført at det Historiske Institutt selv under stalinismen opprettholdt en langt høyere faglig standard enn resten av feltet. Under Nasjonal-Marxismens tid hadde Molnár selv representert et motstykke til blant andre Mód og Andics gjennom langt mer universalistiske, om marxistiske, fortolkninger. Molnár var personlig genuint interessert i å opprette et profesjonelt forskningsmiljø, samtidig som hans sentrale rolle i politikk og samfunnsliv ga han evnen til å tilrettelegge for at instituttet hans kunne bli akkurat dette. Gjennom hans arbeid ble det gjort mulig for flere vestlige forskere å ankomme instituttet, i tillegg til at instituttets medlemmer lettere kunne motta stipend fra vestlige institusjoner.⁵⁰

Ránki var selv sentral i «gjenopplivningen» av den ungarske historiografien, som under stalinismens kaldeste år hadde blitt redusert til lite mer enn skolastikk. Som nestleder ved det Historiske Institutt fra 1962 fremmet han på anvendelsen av moderne vitenskapelig metoder innen den ungarske historieforskningen. Kvantifikasjon og komparativisme fikk stort fokus i denne sammenhengen, hvor tidlige utviklinger innenfor datamaskiner åpnet for dataanalyser på tidligere umulige skala.⁵¹ Videre forsøkte han å styrke det faglige nivået innen landets historieforskning

49 Romsics 2001, p. 403, "harcolva a hungarocentrikus provincializmus ellen, tájékoztatást nyújtson a magyar történezeseknek és a történelem iránt komolyan érdeklődő olvasónak a külföldi marxista és nem-marxista történeti irodalomról" oversettelse min

50 Ibid, p. 404

51 R. Káli, *To the History of Quantitative and Social History in Hungary in the 1960s-70s*, <https://www.academia.edu/>

gjennom å ta del i et større internasjonalt fagmiljø. Han argumenterte i 1969 nødvendigheten for å kunne kritisk vurdere innholdet i tidligere fraskreven «borgerskaplig» samfunnsvitenskap, og anvende metoder og teori derfra som var nyttige.⁵² Ránki's tidligere lærer, Pach Pál, ledet instituttet fra 1967, og var sentral for suksessen av denne orienteringen. Han samarbeidet ikke direkte rundt Ránkis internasjonalt orienterte prosjekt, men var i stand gjennom sin posisjon som instituttleder tilrettelegge for dette arbeidet, spesielt gjennom å beskytte sine ansatte fra politiske inngrep.

Ránki og hans kollegers utrettelige arbeid for å integrere det ungarske historiefeltet inn i et internasjonalt historisk miljø hadde store konsekvenser for instituttets kvalitet. Samarbeidet mellom instituttets og vestlige historikere florerer som et resultat av denne orienteringen, og nådde nivåer som var utenkelige i andre statsosialistiske land i samtiden. Vestlige forfattere begynte å figurere i landets historiske tidsskrifter, og på lik måte ble ungarske forskningsarbeid oversatt i økende mengder for vestlige publikum. Det ble også satt i gang utvekslingsprogram med vestlige land, og ungarske historikere begynte å ta ett eller to studieår ved vestlige universiteter. Et klart tegn på det usedvanlig gode samarbeidet at Ránki på 80-tallet var blitt formann for avdelingen for ungarske studier ved Indiana University, og han pendlet regelmessig mellom de to landene.⁵³ Gjennom dette kunne instituttets medlemmer delta i et større internasjonal forskersamfunn, komme i kontakt med nye fagfeller og trekke fra et mye bredere sett faglige tilnærminger enn tidligere.

5.2 Partihistorisk Institutt

Det Partihistoriske Institutt ble grunnlagt 20 november i 1948, etter sentral beslutning fra Kommunistpartiets ledelse, under navnet Arbeiderbevegelsehistorisk Institutt. Blant annet fungerte partiets eget sentralarkiv som hovedkvarter for instituttet, og det forble gjennom under direkte oppsyn fra partiet under den statsosialistiske perioden. Instituttets oppgave var fra starten innsamlingen og bearbeidelsen av historiske og samtidsdokumenter som tilhørte den ungarske arbeiderbevegelsen, parallelt med å «publisere dokumenter rundt arbeiderbevegelsens tradisjonelle forkjempere og helter».⁵⁴ Instituttet forholdt seg stort sett kun til tema fra 1800- og 1900-tallet, og monopoliserte forskning rundt partiets egen historie.

Originalt hadde instituttet vært ansvarlig for utstillinger, men i 1956 ble denne virksomheten

---

(accessed 14.11.17)

52 Romsics 2011, p. 405

53 Deak 1992, p. 1059

54 Romsics 2011, p. 370

overført til museene. Fra 1956 besto derfor instituttet av tre seksjoner; arkivet, biblioteket og forskningsavdelingene. Instituttets personale var overveiende ansatt på bakgrunn av politisk-ideologiske hensyn heller enn profesjonelle egenskaper. Instituttet hadde på 1950-tallet rundt 50 ansatte, hvor 9 bedrev forskningsarbeid, og av alle disse var det kun 2 personer, Sándor Györffy og Tibor Erényi, som faktisk besatt akademiske grader. Denne tendensen fortsatte ut perioden, og i 1974 var det 66 ansatte, hvor kun 14 hadde vitenskapelig bakgrunn. I tillegg til dette, jobbet det ikke et eneste fullverdig Akademimedlem eller Doktor ved instituttet i denne perioden, som på det meste hadde 14 ansatte med Kandidat-utmerkelse.⁵⁵

Den første direktøren for instituttet, László Réti, var en tidligere medlem av den kommunistiske undergrunnen og som verken besatt historisk eller «annen ideologisk trening».⁵⁶ Dette ble typisk for instituttet gjennom hele perioden, hvor ledelsen konsekvent hadde bakgrunner i politiske og administrative stillinger heller enn i akademia. Det var først i 1988 at instituttet fikk sin første profesjonelle historiker som leder, Sándor Balogh. I løpet av perioden utviklet likevel kompetansenivået hos de ansatte seg, selv om dette aldri nådde opp mot nivået hos Historisk Institutt. Tendensen var heller at ansatte ved Partihistorisk Institutt som viste sterk faglig kompetanse, ble rekruttert av det langt mer prestisjefylte instituttet ved Akademiet.

Instituttet utga tidsskriftet «Partihistorisk Rapport»⁵⁷ fra 1956 av, som tok for seg studier rundt den ungarske og internasjonale arbeiderbevegelsen. Det ble også lagt stor vekt på oversetningen av sovjetiske og «utsøkte historiske verk fra andre folkedemokratiske land»⁵⁸. Ved siden av dette utga instituttet en stor mengde egne publikasjoner. I løpet av stalinismen besto dette stort sett i innholdsfattige hagiografier rundt partiets ulike heltefigurer og liknende. Eksempelvis ble det i 1950 utgitt et biografisk verk på nesten 300 sider som omhandlet Mátyás Rákosis virke i mellomkrigsårene, *A Rákosi-per*. Slutten på det stalinistiske styret betød at instituttets fokus fikk et tilsvarende skift, og instituttet ga over tid ut flere større historiske verk, om i varierende kvalitet, slik som «Ungarns Revolusjonære Arbeiderbevegelses Historie»⁵⁹ i to bind i 1966 og «Arbeiderbevegelsehistorisk Leksikon»⁶⁰ i 1972.⁶¹

---

55 Ibid, p. 405

56 Ibid, p. 371

57 *Párttörténeti Közlemények*

58 Romsics 2011, p. 378

59 *A Magyar Forradalmi Munkámozgalom Története*

60 *Munkámozgalomtörténeti Lexikon*

61 Romsics 2011, p. 406

5.3 Universitetene og Høyskolene

Den høyere utdannelsen innenfor historiefaget var i en krisesituasjon på 1950-tallet. Dette var blant annet forårsaket av en enorm vekst studenter i kjølvannet av masseoppsigelsene av professorer i 1948 og 1949. Forholdene ble ytterligere forverret av at det politiske lederskapet var langt mindre åpensinnet rundt ansettelsene av undervisere enn med forskere.⁶² Politiske hensyn fikk prioritet, og undervisningstaben besto i stor grad av faglig svake, om ideologisk motiverte, partisoldater. Denne politikken medførte at personalet ved universitetene så sent som på 1980-tallet fremdeles i stor grad var ansatt på politiske bakgrunner. Den nye dekanen ved Eötvös Loránt Vitenskapelige Universitets (ELTE) historiske fakultet, Zoltán Tóth, uttalte seg allerede i 1953 om at denne politikken hadde ført til at hele universitetssystemet hadde kollapset, politikken som meget nylig hadde medført hans egen ansettelse. Iván T. Berend beskrev senere sin tid som student og det «skamfullt» lave nivået ved ELTEs humaniorafakultet. Ved mangelen på akseptable lærebøker, ble elever på 1950-tallet ofte utdelt oversatte håndbøker fra sovjetiske partihøyskoler i stedet. «Borgerskaplig» og ellers uønsket litteratur som ikke umiddelbart var blitt fjernet, var kun tilgjengelig med spesiell tillatelse.⁶³

Situasjonen bedret seg derimot betraktelig gjennom 60-tallet. Standardene for universitetsunderviserne økte gjennom bedre lærerutdannelse og ikke minst gjennom at det eksisterende personale forbedret seg gjennom praksis. Den politiske oppmykningen i løpet av tiåret medførte at elevene i økende grad ble introdusert for et videre og mer variert pensum enn under 1950-tallet. En spesielt viktig del av denne transformasjonen var at den dypt ideologiske nasjonal-marxismen ble faset ut av pensum, hvor elevene sluttet å bli utsatt for Mód's «400 år» i løpet av tiåret.

ELTE i Budapest var landets største universitet, med de mest differensierte historiske avdelingene samt antall ansatte. På 70-tallet jobbet det rundt 50 personer ved de historiske avdelingene, sammenliknet med JATE i Szeged hvor 23 personer var ansatt i 1963, og et tilsvarende antall ved KLTE. Under perioden hadde landets fire til fem videregående skoler i gjennomsnitt mellom 5 og 7 personer per institutt, og totalt kun to personer med kandidatutmerkelse, som begge var ansatt i Eger. ELTE var også klart ledende blant universitetene med hensyn nivået av kvalifikasjoner og grader blant lærerne. Ved ELTE besatt 63% av lærerne en kandidat eller akademisk doktorgrad, og ved de øvrige universitetenes lå dette nivået kun på 30-40% av de ansatte. Langt flere av

---

62 Ibid, p. 408

63 Ibid, p. 376

underviserne var såkalte «universitetsdoktorer» som var utgjorde en lavere grad enn kandidat, og kvalifiserte følgelig ikke til å delta under disputas.⁶⁴

Erszébet Andics var grunnet i sine mange gamle kontakter og statuser fram til 1974 den mest innflytelsesrike personen ved ELTE's historiske avdeling. Selv om også Andics sluttet å følge nasjonal-marxismen etter 50-tallet, fortsatte hun å representere en betydelig mer konservativ tradisjon enn Molnár. Disse to fortsatte sitt gamle rivalri gjennom disse stillingene, og for eksempel tok Andics' behandling av ungarsk nasjonalisme i 1964 i stor grad utgangspunkt i opposisjon mot Molnárs teser angående samme tema.⁶⁵ Den konservative Aladár Mód var på tilsvarende måte svært sentral ved ELTE fram til sin død i 1973, blant annet der han blant annet avdelingsleder for Vitenskapelig Sosialisme ved det humanistiske fakultet. Dette la på lang vei til rette for at den gamle Kuruc-Labanc splittelsen til dels overlevde i de faglige uenighetene mellom Historisk Institutt ved Akademiet og ELTEs historiske avdelinger.⁶⁶

5.4 De Øvrige Institusjonene

En betydelig del av landets utdannede historikere jobbet ved de raskt utvidende arkivene. Dette var i begynnelsen hovedsakelig ved det Ungarske Landsarkivet,⁶⁷ som var ledet av historikeren Győző Ember fram til 1978, og ved utgangen av 1960-tallet ansatt institusjonen 129 personer. Jeg har ikke vært i stand til å finne ut hvor mange av disse som var historikere eller det totale antallet gradshavere. Gjennom større omorganiseringer av landets arkivnettverk, ble det Nye Ungarske Sentralarkivet⁶⁸ opprettet i 1970, som havnet under ledelse av historikeren Mihály Korom i 1975.

Krigshistorisk Institutt og Museum⁶⁹ var på sin side svært lite, der Romsics plasserer antallet ansatte ved 50-tallet på 14 personer og bemerker at instituttet ikke ble mye større enn dette, hvor instituttet aldri ansatte mer enn 9 kandidatgradholdere. Instituttet var etablert gjennom fusjonen av de tidligere separate Krigshistoriske Museum og Arkiv i 1954, og i de følgende årene bedrev instituttet i liten grad med forskning i fordel for dokumentinnsamling og utstillingaktivitet.⁷⁰

---

64 Ibid, p. 408

65 “*A magyar nacionalizmus kialakulása és története*”, Erzsébet Andics, 1964

66 Romsics 2011, p. 408

67 *Magyar Országos Levéltár*

68 *Új Magyar Központi Levéltár*

69 *Hadtörténelmi Intézet és Múzeum*

70 Romsics 2011, p. 406-407

6.0 Historiografi

6.1 Pre-1944

Et godt startpunkt i mitt syn for en sammenfatning av det ungarske historiefeltets historie, er å ta for seg den såkalt reformperioden. Under de tidligere periodene hadde Ungarn forblitt en underutviklet provins av Habsburg-imperiet, mens gjennom 1800-tallet mistet sentrumet Wien gradvis betydning i forhold til resten av riket. I 1825 ble det Ungarske Vitenskapsakademiet etablert, og i de følgende årene gikk landet gjennom en serie utstrakte reformer med mål om å danne en moderne og uavhengig stat. Landet ble i større og større grad administrert fra den voksende hovedstaden i Buda og Pest, og gjennom det såkalte Kompromisset i 1867 var landet sikret en betydelig posisjon i det nye dobbeltmonarkiet Østerrike-Ungarn. I lys av disse nye politiske utviklingene vokste det fram store historiske spørsmål; med framveksten av den moderne Ungarske nasjonalstaten på 1800-tallet som den endelig syntesen, så landets historikere sin oppgave i å forklare drivkraften bak denne.⁷¹

Dette førte med seg konkurrerende forklaringer rundt hva som hadde drevet fram eller senket ned denne utviklingen. Kontroverser blomstret rundt hvorvidt for eksempel Habsburgernes herredømme eller revolusjonen i 1848 hadde vært positive eller negative for framveksten av nasjonen. Innen historieskrivingen var det tendenser til to konkurrerende overordnede narrativ for dette.

Skillelinjene mellom disse skolene gikk stort sett hånd i hånd med landets demografisk-geografiske skille i det «urbane» katolske vest og det «populistiske» protestantiske øst. Konteksten for denne historiografiske splittelsen lå i landets egen politiske og geografiske splittelse fra 1500-tallet.

Tradisjonelt sett hadde europeiske lærde behandlet landets historiske «rolle» ukontroversielt som kristendommens østlige front. Etter et stort nederlag mot det Ottomanske Riket ble landet delt inn i et Østerriksk-dominert vest, et Tyrkisk-dominert senter, og et semi-uavhengig fyrstedømme i Transilvania i øst. Dette la grunnlaget for den østlige orienterte historietradisjon hvor fokuset lå i landets «orientalske» røtter og motstanden mot Tysk imperialisme fra vest.⁷²

Disse to rettingene betegnes som ofte som *Kuruc* og *Labanc*. Navnene viser til partene under det mislykkede opprøret til Prins Rákóczi mot Habsburgerne på begynnelsen av 1700-tallet. «Kuruc» betegnet de anti-habsburgiske soldatene som i stor besto av transilvanske protestantiske bondesoldater, mens «Labanc» refererte til parykkene brukt av de Habsburgiske soldatene. I brede

---

71 Deák 1992, p. 1046

72 Ibid, p. 1043

linjer kan Kuruc-synet beskrives som markant magyar-nasjonalistisk og sjåvinistisk, både i forhold til det østerrikske overherredømmet, men også ovenfor landet mange etniske minoriteter. Det tenderte mot å være anti-habsburgisk, protestantisk, østlig- og ruralt-orientert, og ikke minst anti-semittisk. Labanc-synet behandlet derimot den østerrikske innflytelsen som en positiv drivkraft for landets utvikling – både økonomisk og kulturelt – og var på sin side generelt sett pro-Habsburg, vestlig, urbant, katolsk og kosmopolitisk.⁷³

En av de største kontroversene mellom disse historietradisjonene omhandlet vurderingen av Kompromissavtalen i 1867. Etter det pro-habsburgiske Labanc synet representerte kompromisset i 1867 en nødvendig og ønskelig sikringen av Ungarns historiske integritet. Kuruc synet tolket derimot kompromisset som en kapitulering av landets rettigheter og selvstendighet. Dette skapte etter hvert et langvarig begrep, «semi-kolonialisme», som ble anvendt for å beskrive Ungarns politiske og økonomiske forhold til Wien. Dette impliserte blant annet at målet til Habsburgerne alltid hadde vært å utnytte Ungarn økonomisk og politisk i prinsipielt alle sammenhenger.⁷⁴

Historikere som Mihály Horváth tilhørte den gruppen liberale Labanc-historikere som under den andre halvdel av 1800-tallet støttet en liberal nasjonal konstruksjon. Disse ønsket en moderne stat med basert rundt prinsipper som likhet for loven. Dette involverte blant annet frigjøringen av bøndene, som fremdeles i stor grad var ufrie, og likestilling for landets jøder. Ikke minst anså de det som viktig å danne en stat som tilrettela for landets mange etniske minoriteter, som på tidspunktet samlet utgjorde en majoritet av befolkningen. Horváth tilhørte også den positivistiske skolen som var ledende innenfor dobbeltmonarkiets historieskrivning. Som en del av prosjektet deres rundt vitenskapeliggjøringen av feltet ble de to institusjonene det Historiske Samfunn⁷⁵ og Vitenskapakademiets Historiske Kommissjon opprettet. Positivistenes ambisjon om å omdanne historiefaget til en eksakt vitenskap førte til svært mange publikasjoner rundt spesifikke historiske problemer. Problemene deres ved å identifisere større mekaniske lovmessigheter og modeller innenfor faget førte på den andre siden til at få synteseverk så dagens lys.⁷⁶

De liberale positivistene ble derimot overskygget av en bølge nasjonal-romantiske historikere, som mot slutten av 1800-tallet hadde fått et langt større publikum. Disse fremmet ungarsk kulturell overlegenhet i alle felt, var markant anti-østerriksk, og delte med samtidens politiske elite

73 B. Trencsenyi, 'Writing the nation and reframing early modern intellectual history in Hungary', in *Studies in East European Thought* (62) 2010, p. 137

74 Deak 1992, p. 1052

75 *Magyar Történelmi Társulat*

76 Deak 1992, p. 1047

drømmen om et sterkt og uavhengig ungarsk imperium. Som en del av dette dyrket disse historikerne bilde av trofaste Kuruc-soldater i kamp mot Labanc-forrædere. Disse forlot den positivistiske skolen i fordel for et *Geistesgeschichte*-paradigmatisk tolkning av den nasjonale historien, hvor «åndelige» kvaliteter, slik som en underliggende magyarsk frihetstrang, figurerte som historiske forklaringsmodeller. Innenfor dette synet ble forholdet mellom Østerrike og Ungarn forstått som en ensidig utnyttelse fra Wiensk side. Poeten og historikeren Kálmán Thaly var en nevneverdig representant for denne Kuruc-tradisjonen, hvor han blant annet forfattet romantiske verk rundt Rákoczy-opprøret. Romantiseringen tok blant annet form i utgivelsen av «tradisjonelle» Kuruc-kampsanger, flere av dem forfattet av Thaly selv. Denne maniske forgudelsen av det ungarske reflekterte den opphetede stemningen i samtidens ungarske samfunn. Historikeren Gyula Szekfű ble selv stemplet som en landsforræder fra ledende hold, da han i 1913 latterliggjorde Thaly's fremstilling opprørerprinsen Rákóczi, som på tidspunktet hadde vært død i godt over 150 år.⁷⁷

Denne hyperpatrotistiske formen for historieskrivning ble forsterket etter første verdenskrig. Fredsavtalen ved Trianon resulterte i at Ungarn ble redusert til en tredjedel av sin tidligere størrelse. En svært viktig konsekvens av dette var at den etniske oppbygningen av landet skiftet fra å besto av et overtall etniske minoriteter til en absolutt magyarsk majoritet. De nye grensetrekningene betød samtidig at 3.3 millioner etniske magyarer ble minoriteter i andre land, og den følgende irredentismen fikk store følger for mellomkrigstidens intellektuelle liv. I det politiske kaoset ble det i 1919 etablert en sosialistisk republikk, som samme året ble styrtet og erstattet av det såkalte regentstyret under Miklós Horthy. Den nasjonale krisesituasjonen medførte en jakt på syndebukker, og under det nye erkekonervative styret ble disse fort identifisert som sosialistene, liberalistene, jødene og de andre større ikke-magyarske minoritetene som var igjen i landet. I møte med nasjonalt nederlag og økonomisk ruin rettet de patriotiske historikerne enda mer mot kulturell og åndelig suverenitet.⁷⁸

Samtidig var deler av Labanc-tradisjonen holdt i livet. En av de mest suksessfulle utgivelsene under mellomkrigstiden var Gyula Szekfűs og Balints Hómans eksemplariske fem-binds verk om Ungarns historie, «Magyar Történet», som behandlet en periode fra magyarenes fortid fram til 1687. I samtiden solgte serien over 9000 eksemplarer i et land på rundt 9 millioner, og har gått under kallenavnet «Hóman-Szekfű» på folkemunne. Til tross for sin suksess var *Történet* kontroversielt

---

⁷⁷ Ibid: p. 1049

⁷⁸ Ibid: p. 1050

for mellomkrigstiden ettersom historikkene anerkjente landets intellektuelle arv fra det katolske Østerrike, og spesielt Szekfű ble beskyldt for synden å være «pro-habsburgisk».⁷⁹

6.2 Nasjonal-Marxismen

Den historiografiske karakteren innen Ungarn skiftet dramatisk som resultat av regimeskiftet ved slutten av andre verdenskrig. Den sterkt konservative og nasjonalistiske historieskrivningen som hadde dominert under Horthy-regimet ble modifisert, selv om mange aspekter ble videreført. Alle framtrede historikere fra denne perioden forlot feltet permanent av diverse grunner. Mange, slik som Bálint Hóman, ble straffet umiddelbart etter krigen grunnet kollaborasjon med det fascistiske regimet, mens enda flere ble tvunget ut gjennom politisk press på slutten av 1940-tallet og ikke minst i kjølvannet av 1956. Hele historiefeltet ble raskt underlagt et nytt, strengt ideologisk regime under partiets fremste ideolog, Jozsef Révai, i 1949. Etter regimets svært skjematisk marxistisk-leninistiske verdensbildet var det ungarske samfunnet – som alle andre samfunn – plassert i en historisk bane med sluttspunkt i kommunistisk utopi, og kommunistpartiet figurerte som en historisk nødvendig jordmor for dette resultatet. Fokuset innenfor landets historieskrivningen ble under de følgende årene å hovedsakelig ligge i å «identifisere» hvordan de historiske hendelsene i landet passet inn under denne modellen. Dette ville i tur legitimere kommunistpartiets styre ved å vise til at stats sosialismen utgjorde et «historisk nødvendig» - og dermed uangripelig - neste steg. Under den stalinistiske perioden ble stort sett alle aktive historikere underordnet dette formålet, gjennom å ukritisk rose det nye sosialistiske systemet og ikke minst Kommunistpartiets ledelse i sine arbeid.⁸⁰

Landets historiefelt ble i takt med den stalinistiske samfunnsforståelsen rekonseptualiseres som en slagmark mot vestlig imperialisme, og feltet ble gjennom disse årene konsekvent referert til som «historiefronten». Den såkalte «Nasjonal-Marxistiske» historieskrivningen kom til å bli den dominante stilen for hele det ungarske historiefeltet under 1950-tallet. Dette var et resultat av sammensmeltingen av tidligere hyperpatriotiske Kuruc-tradisjoner med overfladiske marxistisk-leninistiske kategorier. For det nye stalinistiske regimet samsvarte det populistiske østlig-orienterte rammeverket til dels godt med samtidens utenrikspolitiske situasjon, hvor idéen om kontinuerlig folkelig motstand mot vestlig imperialisme fort fikk ny aktualitet ved utbruddet av den kalde krigen. Den fundamentale spenningen mellom å forherlige patriotiske ungarske uavhengighetstradisjoner og ønske å legitimere det nye underordningsforholdet til Sovjetunionen

---

⁷⁹ Ibid, p. 1051

⁸⁰ Romsics 2011, p. 357

var derimot tydelig, noe blant annet Erik Molnár kritiserte sterkt.⁸¹

Aladár Móds «*400 års Kamp for Ungarns Uavhengighet*»⁸² ble på denne måten den stalinistiske periodens sentrale verk for landets historieutdannelse. Boken lente seg på det tradisjonelle populistiske uavhengighetsnarrativet, modifisert gjennom overfladisk bruk av marxistiske konsepter og periodiseringen. Boken inspirerte den offisielle historieforståelsen for 50-tallet og ble grunnlaget for flere av samtidens lærebøker. Dette var en overføringen av den gamle nasjonale kanonen til en skjematisk marxistisk utviklingsmodell hvor samfunn nødvendigvis ville gå gjennom en serie med distinkte epoker. Tradisjonelle heltefigurer og nasjonale myter ble plassert i en lineær bane hvor det stalinistiske regimet framsto som en nødvendig mekanisme for overgangen til det historiske endepunktet, kommunismen. Historikernes rolle ble simpelt hen å identifisere hvor de ulike delene av landets tradisjonelle historieforfatteringer passet inn under skjema. Innen denne teleologiske forfatningen ble bondeopprøreren György Dósa og den rike prins Rákoczy ukritisk plassert i en naturlig og ubrutt rekke fram til samtidens Mátyás Rákosi.⁸³

Under denne perioden ble feltet dominert av en liten sirkel stalinistiske historikere, de såkalte «Moskva-historikerne», som fram til 1956 utøvde enorm innflytelse over feltet. Alle hadde i lang tid vært medlemmer av kommunistpartiet, hvor ikke minst Révai hadde vært en av partiets grunnleggere. Deres lange og tette bånd til partiet medførte at de gjennom nomenklaturasystemet ble utnevnt til samtlige maktposisjoner i det ungarske kulturlivet under den kommunistiske maktovertakelsen. Ved siden av å personlig besitte lederstillinger i landets historiske institusjoner etter 1949, var disse svært sentrale innen statsapparatet. Dette var spesielt gjeldende for Révai, som dominerte det ungarske kulturlivet som Kulturminister fram til 1953. Révai hadde gjennom sitt tidligere forfatterskap vært en av brobyggerne mellom stalinistisk historieskrivning og den populistiske tradisjonen i landet, og kulturlivet på 50-tallet var sterkt preget av denne orienteringen.⁸⁴

Erik Molnár tilhørte ikke moskovittene, men var også landets fremste historikere under Rákosi. Til tross for å ha vært ulovlig medlem av kommunistpartiet i mange år, var Molnárs undergrunnsarbeid stort sett begrenset til sitt marxistiske forfatterskap under pseudonym. Han besatt en serie med sentrale politiske poster under denne perioden, i tillegg til lederskapet for det Historiske Institutt, og

---

81 Litkei, p. 22

82 *400 év küzdelem az önálló Magyarorszáéért*

83 Romsics 2011, p. 381

84 Ibid, p. 356

hadde gjennom dette stor innflytelse både innenfor historiefeltet óg det politiske styret. Han hadde selv bakgrunn som selvlært historiker, og hadde i mellomkrigstiden bedrevet en langt mer klassisk og internasjonalt orientert marxistisk historieskrivning enn for eksempel Révai. Innenfor det som eksisterte av historiografi under 50-tallet, var Molnárs forfatterskap den eneste motvekten mot den Nasjonal-Marxistiske stilen. Hans kritikk av den populistiske tradisjonen plasserte han i skarp opposisjon mot de stalinistiske historikerne.⁸⁵

6.3 Re-Profesjonaliseringen

Denne kortlivde historietradisjonen forsvant derimot nesten like brått som den var oppstått. Stalins død i 1953 utløste en rekke opphetede debatter innenfor feltet. I relativt åpne fora, slik som ved Petöfi-Sirkelen, la landets ulike historikere sterkt ut mot det lave intellektuelle nivået feltet ble holdt under og det overmektige fåtallsstyret som dominerte alle aspektene av feltet. Under den korte regjeringsperioden til Imre Nagy ble en rekke tiltak gjort for å møte denne kritikken, slik som gjennom å redusere den enorme overlappen mellom det politiske og akademiske lederskapet. Flere av stalinistene dro i landseksil, og mens Molnár fortsatte som instituttsleder kunne han ikke lengre delta direkte i statsapparatet. Disse forandringene overlevde i stor grad den røde terroren etter 1956, og etterhvert som Kádár-regimet konsoliderte seg ble den strenge ideologiske kontrollen over historieskrivning gradvist myknet. Historikere som tidligere selv hadde deltatt i det nasjonal-marxistiske prosjektet kritiserte i løpet av kort tid den metodologiske og intellektuelle fattigdommen i sitt eget arbeid under de tidligere årene. Selv gjennom disse bruddene ble sentrale aspekter av gamle Kuruc-Labanc splittelsen innenfor historiefeltet videreført.⁸⁶ Dette ble blant annet tilrettelagt for gjennom at det nye Kádár-regimet tillot publikasjonen av store mengder litteratur som hadde vært bannlyst under Rákosi, der disse uunngåelig inkluderte historikere fra begge fagtradisjonene. En muligens enda viktigere bakgrunn lå i at personalutbyttet som skjedde under Nagy medførte at de historiske avdelingene ved ELTE rommet flere innflytelsesrike representanter av kuruc-tradisjonen, spesielt gjennom Erzsébet Andics og Aladár Mód.

Kádár-perioden var preget av mye usikkerhet rundt hva som kunne regnes politisk kontroversielt eller ikke. Siden historikkene var usikker på hvor langt det nye regimets toleranse ville gå, fokuserte mye av forskningsarbeidet rundt post-1945 historie seg hovedsakelig rundt økonomiske spørsmål. Under de første årene begrenset prominente historikere som Ránki György og Iván T. Berend seg til

---

85 Trecesnyi 2010, p. 142

86 Ibid, p. 142

å behandle den økonomiske ødeleggelsen som hadde rammet landet i løpet av krigen. I utgangspunktet fokuserte forskerne på enkelttilfeller, hvor positive eller negative konsekvenser av spesifikke økonomiske beslutninger kunne vurderes isolert, uten at dette førte til større kontroversielle slutninger. Eksempeltvist var et sentralt tema under de første årene effektene av landreformen i 1945, som blant annet hadde medført i den permanente avløsningen av landets adel. Studiene tok blant annet for seg følgende av den problematiske stillingen mange av bøndene befant seg i, og hva dette hadde å si for reformens resultat. Forskere fant at hundrevis av tusener potensielle mottakere ikke hadde fått utdelt land grunnet dels i mangel av land, men også mangel på kreditt og fravær av tilstrekkelige statlige støtteapparat.⁸⁷

Et annet populært tema var de ulike «folkelige organiseringene» innenfor landets industri. Blant annet ble fagforeningenes svekkelse på 50-tallet analysert av Miklós Habuda. Gjennom dette fant han at fagforeningene under Rákosi hadde blitt redusert til rene formidlere av sentrale beslutninger, og han konkluderte med at fagforeningene rolle hadde blitt illusoriske og at dette i tur hadde fostret likegyldighet blant arbeiderne. Dette utviklet seg over tid til mer åpne kritikker mot Rákosi-regimets økonomiske politikk. Iván T. Berend analyserte bakgrunnen for 50-tallets katastrofale økonomiske utvikling, hvor manisk tungindustrialisering og militær oppbygning hadde gått ut over alle andre økonomiske sektorer. Berend identifiserte to fundamentale antakelser som bakgrunnen til dette; for det første hadde regimet ansett industriell vekst som prinsipielt ubegrenset, og for det andre antok de en ny verdenskrig i løpet av kort tid grunnet i den økende internasjonale spenningen. På 70-tallet var István Birta langt mindre generøs i sin analyse, hvor han beskyldte regimet for å ha «nektet å godta virkeligheten», og at regimets politikk selv på lang vei var årsaken til oppstanden i 1956.⁸⁸

Sosioøkonomisk historie utviklet seg til en av feltets største retninger gjennom blant andre Zsigmond Pál Pach, med fokus i gradvise forandringer i samfunn over tid. Dette var i kontrast med den eksisterende trenden i feltet hvor en forholdt seg til strenge periodiseringer, med sine mer eller mindre iboende karakteristikk.⁸⁹ En spesielt merkbar tendens var den sterke interessen rundt den relative sosiale og økonomiske utviklingen i Ungarn sammenliknet med land i Vest-Europa. Blant annet tok dette form i kritiske revurderinger av tidligere ortodokse og skjematisk marxistiske analyser, hvor en hadde konseptualisert den ungarske samfunnsutviklingen som simpelt hen

---

87 N. G. Papp, 'The Paradox of Recent Hungarian Historiography: The Limits of Revision', in *East European Quarterly* 1986, p. 230

88 Ibid, p. 231

89 Trencsenyi 2010, p. 142

kvantitativt forskjellig fra vestlige utviklingsmodeller. Innenfor denne forståelsen fulgte Ungarn en fundamentalt identisk utviklingskjede som for eksempel Storbritannia, hvor forskjellen kun lå i *hvor langt* på denne linjen de var nådd.

Gjennom mer nykter forskning ble dette synet modifisert på 1960-tallet gjennom å ta hensyn til ulikheter i samfunnsstruktur og økonomiske bånd. Øst-europeisk utvikling *generelt* ble gjennom nyvinningene oppfattet som å ha hatt en helt annen *kvalitet* enn den vest-europeiske. Blant annet identifiserte forskerne et markant skille fra 1500-tallet, hvor føydale strukturer ble svekket i vest mens bøndene i øst ble fastere bundet til jorden. Utviklingen av absolutisme i Europa gjennomgikk også lignende revurdering, hvor den tidligere ortodokse marxistiske forståelsen definerte det som et ensidig forsøk på dominasjon fra adelen over de lavere klassene, med spesielt fokus på bøndene. Molnár påpekte blant annet i denne sammenhengen at denne enkle anvendelsen av klassekamp ikke tok høyde for konteksten at borgerskapet, bøndene og adelen delte reelle klasseinteresser rundt styrkingen av sentralmakt mot det føydale anarkiet.⁹⁰

Andre tidligere historiske konstruksjoner, slik som Habsburgernes «semi-kolonialisme», ble også forlatt ettersom de ble oppfattet som et produkt av revansjistisk nasjonalisme heller enn seriøs forskning. Historikerne som tok for seg økonomisk utvikling oppdaget, til tross for allmenne forventninger, at landet faktisk hadde opplevd stor økonomisk vekst som resultat av forholdet til Wien. Flere av de tidligere kontroversene rundt revolusjonen i 1848 og kompromissavtalen i 1867 som et resultat av dette modifisert eller irrelevant. Péter Hanák beskrev den faglige konsensusen rundt saken i 1967, hvor

*«The compromise agreement is defended or criticized, not from the nationalist point of view [but] as the anti-democratic completion «from above» of the revolutionary bourgeois development which started in 1848.»*⁹¹

Gjennom 60-tallet ble det skrevet flere anti-stalinistiske og -nasjonalistiske historieverk, hvor disse som regel trakk av Erik Molnár's tidligere kritikker av blant annet Aladár Mód's forfatninger. Blant annet ble framstillingen av Prins Rákóczi som en forkjemper for bøndene forkastet, og på lik linje ble anakronismene bak idéen om den «patriotiske» bonden fra 1700-tallet problematisert. Dette utgjorde et større oppgjør med den tidligere nasjonal-marxistiske tradisjonen, som ble behandlet

---

90 P. Hanak, 'Problems of East European History in Recent Hungarian Historiography', in *East European Quarterly* 1967, p. 130

91 Ibid, p. 138

som lite mer enn lavpannet propaganda for det forrige regimet. Den offisielle aksepten for dette reflekterte den tilsvarende holdningen hos sittende politiske regimet, som forlot Mátyás Rákosis revolusjonære styreform i fordel for en langt mer pragmatisk politikk, hvor partiledelsen og politbyrået sluttet å ta en styrende rolle i landets historiografi.

Det fantes likevel forsøk på å slå en balanse mellom marxistiske tankegods og det nasjonale spørsmålet, slik som da Jenő Szűcs argumenterte for eksistensen av en magyarsk etnisk identitet så langt tilbake som på 1200-tallet.⁹² Som nevnt hadde ELTE blitt arbeidsplassen til flere representanter fra den mer konservative historietolkningen som et resultat av bruddene på 1950-tallet, slik som Andics. Selv om disse hadde tatt avstand fra Nasjonal-marxismen i løpet av 50-tallet, fortsatte de å anvende aspekter fra den nasjonalistiske historietradisjonen og uavhengighetsnarrativet gjennom sin historieskrivning. Det personlige aspektet med denne institusjonelle splittelsen kom til syne i flere sammenhenger, blant annet gjennom rivalriet mellom Molnár og Andics. For eksempel var Andics' «Ungarsk nasjonalismes opprinnelse og historie»⁹³ i 1964 en systematisk kritikk av Molnárs tolkninger rundt det nasjonale spørsmålet. Dette institusjonaliserte ideologiske skillet ble derimot mindre klart over tid, spesielt etter Andics' og Molnárs død, men forsvant aldri fullstendig.⁹⁴

En tendens gjennom perioden var den gradvise tilbakegangen av den skjematiske bruken av marxistiske tankegods, og det økende metodologiske og teoretiske grunnlaget for feltet. Feltet utviklet seg i mange nye retninger gjennom periodens intellektuelle liberalisering, der felt som kirkehistorie og jødisk historie gradvist ble gjeninnført. Moderne forskningsmetoder slik som kvantifikasjon og komparativisme ble innført feltet tidlig på 1960-tallet, spesielt ved Historisk Institutt gjennom oppfordring fra Zsigmond Pach Pál.⁹⁵ I flere av landets tidsskrifter kunne ungarske historikere utover 60-tallet lese en økende mengde vestlige forfattere. György Ránki, en av Pach Páls fremste elever, var den mest sentrale figuren for moderniseringen av feltet hvor han gjennom sitt arbeid ved det Historiske Institutt tilrettela for at ungarske historikere kunne delta i et internasjonalt forskningnettverk i en grad uhørt i andre sosialistiske land i samtiden. I løpet av 70- og 80-tallet kunne flere og flere ungarske historikere oppholde seg ved vestlige forskningsinstitusjoner, og på samme måte deltok vestlige forskere óg ved ungarske institusjoner. Dette tillot de ungarske forskerne å trekke fra et langt større spektrum av metodologiske og

---

92 Trencsenyi 2010, p. 146

93A *Magyar Nacionalizmus Kialakulása és Története*

94 Romsics 2011, p. 419

95 Káli, p. 1

teoretiske tilnærminger enn hva som hadde vært tenkelig kun noen år tidligere.⁹⁶ Gjennom denne utviklingen forsvant marxist-leninisme som teoretisk-metodologisk grunnlag i akademisk historieskrivning, der ingen seriøse publikasjoner etter tidlig 80-tallet innholdt noen slike referanser.⁹⁷

I takt med den større oppmykningen som preget det intellektuelle livet i Ungarn under Kádár, begynte historikere gradvis å forsøke seg på etterkrigens politiske historie i løpet av 60-tallet. I begynnelsen tok dette form i relativt politisk trygge former, som for eksempel de to konkurrerende synene rundt opphavet til den sosialistiske politiske overgangen i Ungarn. Uenigheten omhandlet hvorvidt spiren til dette allerede var sådd ved fallet av Horthy-regimet i 1944, eller om det i virkeligheten var en direkte følge av inntoget til den Røde Arme i 1945, og da som en «eksport» fra Sovjetunionen.⁹⁸ Samtidig var det flere som begynte å behandle det kortlivde plurale demokratiet mellom 1944 og 48. Til tross for at disse forskerne universalt behandlet den kommunistiske maktovertakelsen som en nødvendighet var det enkelte, slik som Lajos Iszak, som analyserte flere aspekter av dette kritisk, slik som den utstrakte bruken av valgfusk.⁹⁹ Denne gradvise og forsiktige revurderingen utviklet seg over tid til reell kritikk av selve kommunistpartiet mot 80-tallet. En omfattende studie utgitt i 1978 rundt landets politiske utvikling etter krigen inneholdt blant annet eksplisitte angrep på partiets maktovergrep, spesielt rundt den aktive politiske undertrykkelsen av de andre partiene.¹⁰⁰

Andre aspekter ved perioden forble likevel tabu selv under sosialismens siste tiår i Ungarn. Et vanlig trekk ved disse ulike tabu-belagte områdene var at de direkte involverte sentrale maktpersoner, spesielt der Kádár eller hans personlige klikke. Dette inkluderte eliminasjonen av det Sosialdemokratiske Partiet, som i 1948 ble presset til å innlemmes under Kommunistpartiet, og hvor Kádár selv hadde spilt en sentral rolle. Behandlingene av dette forble kun gjentakelser av den offisielle forklaringen, hvor hele episoden kun utgjorde en «nødvendighet for sosialismens utvikling»¹⁰¹. Denne sensuren var spesielt gjeldende for oppstanden i 1956. Hendelsen hadde vært behandlet i ulike sammenhenger av mange gjennom perioden, men dette var alltid gjennom den offisielle forståelsen hvor det var snakk om en *reaksjonær motrevolusjon*. Selv om det etterhvert var blitt etablert at Rákosi-regimet var del-skyldig i episoden gjennom sitt økonomiske og politiske

---

96 Deak 1992, p. 1059

97 Trecsenyi 2010, p. 147

98 Bálint Szábo og Mihály Korom framhevet styrken til den nasjonale revolusjonære bevegelsen, mens blant andre János Sipos anklaget disse for å undervurdere den sentrale sovjetiske rollen.

99 Papp 1986, p. 232

100“Magyar Népi Demokácia Története 1944-1962”, Balogh Sándor

101 Papp 1986, p. 236

vrangstyre, var skylden også lagt på Imre Nagy og andre «kontrarevolusjonære» der de ukritisk ble behandlet som nasjonalistiske og krypto-klerikale. En av de største innovasjonene innenfor dette tema, var når historikere på 80-tallet begynne å referere til oppstanden som «de uheldige oktoberhendelsene» i stedet for en motrevolusjon.¹⁰²

---

102 Deak 1992, p. 1058

7.0 Teori

7.1 Dynamikken Mellom Diktatur og Forskning

Et ønske ved nyere studier om Øst-Europa har vært å gi et nyansert bilde av liv og samfunn under stats sosialisme. Mye av det som har blitt skrevet om tema plasseres i kontrast med tradisjonelle narrativ som har dominert vestlig forskning fra perioden selv, slik som

*“dichotomies of passive victimized societies and triumphant, omnipotent and relentlessly oppressive party-states”*¹⁰³.

Forestillingen om et fullstendig undertrykt akademisk miljø har blitt utfordret blant annet gjennom å problematisere dikotomiske forståelser slik som skillet mellom samfunn og politikk.¹⁰⁴ Til tross for den brutale politiske underleggelsen av akademisk miljø ved slutten av 40-tallet, var det stor deltakelse fra de samme miljøene i oppbygningen til - og deltakelsen under – revolusjonen i 1956. Politiske utnevnelser var med andre ikke en garanti for evigvarende lojalitet, og de som opprinnelige opptrådte som partisoldater begynte selv etterhvert å oppfatte seg som profesjonelle eksperter for sine felt. Det faglig nivået innenfor landets historiefelt ble opplevde en kraftig oppblomstring i løpet av den samfunnsoppmykningen på 60-tallet, og flere felt nådde nivåer med høy internasjonal anerkjennelse i løpet av stats sosialismens levetid.

Med hensyn til denne utviklingen vil enkle modeller om homogene, klart avgrensede akademiske felt som eksisterer i opposisjon til «politisk makt» uegnet. Dette er spesielt tydelig gjennom hvor ofte disse miljøene og den politiske eliten oppfattet at de hadde felles interesser, og ikke minst i tilfellene hvor samme personene opptrådte som medlem av begge gruppene. Noen av de mest aggressive motstanderne av Gorbatsjovs reformer i Sovjetunionen på slutten av 80-tallet var faktisk de kunstneriske fagforeningene, der disse selv fryktet at de nye samfunnsendringene ville true deres egne etablerte posisjoner.¹⁰⁵ Dette vil med andre ord si at vitenskapelig og politisk aktivitet ikke oppfattes som fundamentalt inkompatible, men at forholdet mellom denne formen for politisk styre og forskning har sin egen dynamikk.

---

103 G. Péteri: 'Introduction' in G. Péteri (ed), *Patronage, Personal Networks and the Party-State*, Trondheim 2004, p. 1

104 M. David-Fox and G. Péteri: 'On the Origins and Demise of the Communist Academic Regime' in M. David-Fox and G. Péteri (ed), *Academia in Upheaval*, Westport 2000, p. 18-19

105 Vera Tolz: 'Cultural Bosses' as Patrons and Clients: the Functioning of the Soviet Creative Unions in the Postwar Period' in G. Péteri (ed), *Patronage, personal networks and the Party-State*. Trondheim 2004, p. 89

Det nye stalinistiske regimet i Ungarn fra maktovertakelsen av forsøkte å løse spørsmålet rundt sin egen *legitimitet*. Selvfølgelig deres som følgere av en fundamentalt vitenskapelig begrunnet ideologi nødvendiggjorde blant annet et vitenskapelig miljø som kunne bekrefte dette. Dette gjaldt spesielt historiefaget, ikke kun gjennom sin tradisjonelle rolle innenfor maktlegitimasjon, men også på grunn av den sentrale rollen til historie innenfor det marxistisk-leninistiske verdensbildet hos partiet. Dette medførte at politisk-ideologisk kontroll over landets vitenskapelig aktivitet fikk høy prioritet under den kommunistiske maktovertakelsen. Behovet for politisk legitimitet gjennom landets intellektuelle skapte på den andre siden høy kurs for disse kompetansene hos den politiske eliten selv. Akademikernes prestisje var derfor en faktor for at kommunistpartiet i utgangspunktet forsøkte å undergrave Vitenskapsakademiets posisjon gjennom det alternative Vitenskapsrådet i 1948, heller enn å risikere en åpen konfrontasjon med institusjonen.¹⁰⁶ Vitenskapsmenn og kunstnere utgjorde privilegerte grupper under den ungarske statsosialismen, med mange offisielle og uoffisielle fordeler som dette medførte. Dette inkluderte prioritet med hensyn til tilgang til rasjonerte goder, men kunne potensielt også inkludere påvirkningskraft over politiske beslutninger. Ikke minst var prestisjefulle kommunistiske akademikere, slik som Erik Molnár, av enorm verdi for det ungarske kommunistpartiet ettersom de bidro til å legitimere partiets «vitenskapelige» karakter og kompetanse.

Denne rollen betød samtidig mer enn tilgangen til privilegier, hvor gruppen periodevis var svært utsatt for politiske utrenskninger, for eksempel under terroren etter 1956. Dette medførte at akademiske karrierer kunne være svært sensitive for samtidens politiske svingninger, slik som i tilfellet med Benda Kálmán eller Kosáry Domokos mellom 1949 og 1956. Under politiske urolige perioder ble akademiske og kunstneriske miljøene regelmessig mistenkeliggjort, noe blant annet som bidro til en betydelig diaspora-befolkning ungarske intellektuelle. For eksempel ble mange av disse forsøkt holdt ansvarlige for oppstanden i 1956 gjennom sine samfunnsroller, slik som da de ansatte ved det Økonomiske Institutt havnet under etterforskning og ble anklaget for å «objektivt ha tjent mot-revolusjonen».¹⁰⁷

7.2 Felt og Kapital

For denne diskusjonen må konseptene *felt* og *kapital* avklares. Vitenskapelige felt oppfattes som å bestå gjennom deltakelsen i dem, ikke spesifikk metodologisk eller teoretisk innhold. Dette vil først

---

106 Litkei, p. 6

107 Péteri 2004, p. 128-133

og fremst bety i denne sammenhengen at jeg behandler det ungarske «historiefeltet» som kontinuerlig gjennom de ulike paradigmatisk skiftene over tid. Den politiske forrang, som var spesielt gjeldende under stalinismen, hadde gjennom dette synet ikke eksistensielle konsekvenser for de akademiske feltene som sådan. Det faglige nivået var likevel utvilsomt berørt av politiske inngrep, slik som når den stalinistiske sikkerhetspolitikken medførte at hele det ungarske akademiske økonomifeltet var tvunget til å operere fullstendig uten empirisk data.¹⁰⁸ Dette var spesielt gjeldende for historiefeltet under stalinismen, hvor feltets aktivitet ble fullstendig underlagt den stalinistiske ledelsens behov for politisk legitimering. Det fantes óg felt som faktisk opphørte i perioder, slik som sosiologi, men dette var gjennom at aktiviteten i feltet ble fullstendig stoppet. Som vist var disse forholdene mellom de ulike feltene og det politiske styret langt fra statiske etter at de først var blitt underlagt, og blant annet det ungarske historiefeltet utmerket seg i løpet av 80-tallet til tross for den kritiske situasjon ved 1950-tallet. Jeg velger derfor å behandle vitenskapelige felt som *dynamiske sosiale felt*, ala Bourdieu.¹⁰⁹

Et felt består etter dette synet i strukturerte sosiale posisjoner, hvor deltakerne («agentene») deltar gjennom ulike hierarkiske posisjoner. Forholdet mellom posisjonene avgjør feltets struktur, hvor for eksempel moderne vitenskapelige felt struktureres gjennom differensierte graderinger. Deltakelsen i et felt omhandler konkurransen om kontroll over feltets *spesifikke kapital*. Den spesifikke kapitalen for et gitt felt er hva som kan utnyttes for å oppnå fordel innenfor feltet. Et klar eksempel vil være en markeds plass hvor agentene forsøker å maksimere sin finansielle kapital (pengene). Videre har et felts spesifikke kapital en viss «vekslingskurs» innenfor andre felt. Dette vil for eksempel si at en høy status innen ett felt kan være overførbart til et annet, slik som at høy akademisk prestisje og anseelse i praksis ofte medfører høy status i andre sammenhenger. Under statsocialismen var som nevnt dette forholdet for meget sterkt, hvor høye akademiske statuser medførte en rekke formelle og uformelle goder.

Vitenskapelige felt har i denne sammenhengen blitt beskrevet av Richard Whitley som «systemer for organisering og kontroll av arbeid»¹¹⁰, med sine egne spesifikke karakteristikk som skiller disse fra andre arbeidsfelt. Koordinasjonen av ulike vitenskapelige arbeider kompliseres gjennom at vitenskap er hva Whitley beskriver som fundamentalt *innovativt* arbeid, hvor vitenskapelige felts praksis og teori er i kontinuerlig forandring. Suksessfull vitenskapelig arbeid er suksessfull gjennom at det blir tatt i bruk for senere arbeider innenfor samme felt. Resultatene modifierer på denne

---

108 Péteri 1998, p. 134

109 P. Bourdieu, 'Some Properties of Fields' in *Sociology in Question*, London 1995, p. 72-77

110 "scientific fields as systems of work organization and control"

måten feltets teori og praksis. Dette vil si at «produktene» (forskningsresultatene) som skapes innenfor et vitenskapelig felt, først og fremst blir verdsatt gjennom deres anvendelighet for å produsere nye forskningresultater, i motsetning til for eksempel kunstneriske felt. Med andre ord er verdien av spesifikk forskning avgjort av hvilken grad resultatene benyttes av andre agenter i feltet for å selv suksessfylt produsere ny kunnskap. «God forskning» slik det forstås til enhver tid, består i at hva er relevant for andre agenter i feltet.¹¹¹

Mekanismene for kontroll over feltets struktur ligger i feltets spesifikke kapital. For at en forskers resultater i utgangspunktet skal bli vurdert for bruk i ny forskning, må forskeren overbevise sine kolleger om sine kompetanser rundt å produsere brukbare resultater. Dette kan beskrives som personens *anseelse* innenfor feltet, og er innen moderne forskning formalisert blant annet gjennom differensierte vitenskapelige grader. Dette gjør at Whitley beskriver den organisatoriske strukturen av vitenskapelige felt for «anseelsesbasert».¹¹² Anseelse «produseres» gjennom suksessfull aktivitet i feltet, gjennom antall siteringen, publikasjoner og liknende, altså gjennom godkjenning fra fagfeller. Denne mekanismen medfører at til tross for at vitenskapelig aktivitet belønnes ut i fra sin grad av innovasjon, modifiseres dette gjennom at resultatene må være relevant for det arbeidet som feltets andre agenter bedriver. Ny forskning blir på denne måten vurdert av feltets etablerte agenter, og hvor evnen til å delta i denne vurderingen beror på *godkjenning* av tilsvarende utdannede eksperter. Spenningen mellom innovasjon og tradisjon danner på denne måten utstrekningene for et felts akseptable praksiser og innhold.¹¹³

7.3 Autonomi

Et sentralt begrep i diskusjonen av felt, er feltenes «autonomi». Dette vil si i hvilken grad innholdet og spillereglene for et felt avgjøres internt i feltet selv. For å anvende begrepet om kulturell kapital, vil dette si i hvilken grad posisjonene for *produksjon* av ett felts *spesifikke kapital* er kontrollert av feltets agenter i kraft av deltakelsen i samme felt, eller hvor dette kontrolleres gjennom aktivitet i andre felt. Et godt eksempel på sistnevnte dette er det formelle forholdet mellom lovgivende og dømmende makt under maktfordelingsprinsippet, hvor førstnevnte felt setter betingelsene for siste. Det er med andre ord ikke snakk om en ren normativ vurdering av et felts kvalitet, hvor et felts nivå av autonomi nødvendigvis er positivt eller negativt – et felts relative autonomi vil variere avhengig av mange ulike forhold, med helt ulike implikasjoner derav. Vitenskapelige felt, slikt beskrevet

---

111 R. Whitley, *The Intellectual and Social Organization of the Sciences*, Oxford 1984: p. 11-13

112 Ibid, p. 29 “*reputational work organizations*”

113 Ibid, p. 15-25

ovenfor, impliserer på sin side en relativt stor grad av autonomi vis-à-vis andre felt, noe som i denne sammenhengen ganske enkelt illustreres gjennom det uhyre lave nivået innenfor forskningen under stalinismen. Spesifikke akademiske felt er samtidig avhengig av at deres legitimitet som *vitenskapelig* anerkjennes tilsvarende utdannede eksperter.¹¹⁴ Dette gjelder også de ulike gruppene som deltar i et felt, hvor jeg i denne undersøkelsen ser først og fremst på den *institusjonelle* deltakelsen innenfor historiefeltet. Dette vil si at jeg ser på de ulike *arbeidsplassene* var representert i feltet gjennom sine ansatte. Et sentralt spørsmålet er i hvilken grad de spesifikke arbeidsplassene framsto som autonome vis-à-vis hverandre gjennom perioden.

For tema er også forholdet mellom vitenskapelige og politiske felt sentralt. Politiske utnevnelser til sentrale poster innenfor historiefeltet under «omorganiseringene» i 1949 var et klart uttrykk for feltets svake autonomi vis-a-vis det politiske styret under stalinismen. Under de nye ansettelsene var spørsmål om faglig kompetanse, slikt vurdert av tilsvarende eksperter, fullstendig sekundær til interessene blant samtidens politiske toppsjikt om å besette posisjonene med pålitelige representanter fra partiet. Den stalinistiske ensrettingen av *akademia* betød at *politisk kapital* ble langt mer gjeldende for suksess i de ulike feltene enn feltenes egne spesifikke kapital, hvor disses autonomier følgelig var forsvinnende eller ikke-eksisterende. Dette forholdet tillot József Révai gjennom sin enorme politiske innflytelse å påføre sitt eget historiesyn som gjeldende for nærmere hele historiefeltet, og hvor den eneste kilden til faglig uenighet kom fra et annet medlem av det politiske styret, Molnár Erik.

7.4 Patroner og Personlige Relasjoner

Den store innflytelsen enkeltmennesker kunne ha over hele felt gjør patron-klientforhold til et sentralt konsept i studiet av akademi og stat under statsosialisme. En patron defineres i denne sammenhengen som en

«agent som får ting å skje i kraft av å kunne forstå, samt med autoritet kommunisere og tolke de varierte idiomene innenfor politikk, byråkratisk administrasjon, ulike grupper profesjonelle, og diverse akademiske og/eller kunstneriske felt»¹¹⁵.

---

114 G. Péteri, 'The Communist Idea of University: An Essay Inspired by the Hungarian Experience' in J. Connely & M. Grütter (ed), *Universities Under Dictatorship*, Pennsylvania, University Press 2005, p. 163-164

115 Péteri 2004, p 152, “[...] the agent who actually makes things happen [or prevents them from happening] by virtue of being able to comprehend and authoritatively to speak and interpret such differing idioms as that of politics, bureaucratic administration, various groups of professionals, and various academic and/or artistic fields.”
oversettelse min

Dette vil da si personer som besatt tilstrekkelig kompetanse og autoritet innenfor sitt eget felt óg det politisk-administrative apparatet til å suksessfylt kunne formidle mellom disse. Tendensene til periodiske politiske utrensninger i de statsosialistiske landene skapte store behov for den beskyttelsen slike patroner var i stand til å tilby. Som sett gikk Ungarn gjennom en rekke dramatiske regimeskift i løpet av 50-tallet, med resulterende bølger med politiske utrensninger. Et av trekk ved de nyere studiene rundt statsosialisme har vært framhevelsen av de mange forskjellige måtene de tilsynelatende ubevegelige byråkratiske systemene ble bøyd eller unngått fullstendig. Kiril Tomoff har blant annet gjort et studium av musikere i Sovjetunionen under Stalin, og hvordan grensene mellom formelle og uformelle forespørsler ofte var uklare til den graden at skillet ble meningsløst. Det var som nevnt mange likheter mellom situasjonen til kunstnere og forskere i de ulike statsosialistiske landene, der begge utgjorde privilegerte grupper med høy anseelse. I deres profesjonelle virke var det i følge Tomoff veldig vanlig at “[...] *personal relationships found bureaucratic resolutions [...]*”.¹¹⁶

Bak den uniforme symbolikken og retorikken som ble anvendt i hele den statsosialistiske verden, var politisk praksis svært avhengig av personlige forhold. Dette var spesielt tydelig under stalinismen, hvor hele samfunnsfærer ble underlagt egne «mini-staliner» slik som Révai, men tendensene forsvant aldri. Innenfor historiefeltet forble Molnár en gigantisk figur fram til hans død, selv om han brukte denne posisjonen til å tilrettelegge for innovasjon og profesjonalitet hos sitt eget institutt. Zsigmond Pach Pál var av en tilsvarende størrelse, og var gjennom sin utstrakte innflytelse svært sentral for at György Ránkis internasjonale orientering av landets historiefelt fikk pågå uten ødeleggende politiske inngrep. Parallelt med disse var Erzébeth Andics og Aladár Mód de to mest innflytelsesrike personene ved historiedepartementene ved ELTE under perioden jeg behandler. Bak de formelle strukturene sto det med andre ord mektige personer som ofte hadde langt mer å si for praksis enn hva som var tilrettelagt for gjennom offisielle partilinjier.

En av de gjeldende tesene innen moderne forskning rundt de øst-europeiske statsosialistiske landene er at den «Sovjetiske Modellen» som ble innført var langt fra uniform. Gjennom internasjonale utviklinger, slik som den Sovjet-Jugoslaviske splittelsen etter 1948, hadde Moskva en tydelig lav toleranse lokale variasjoner av sosialisme. Til tross for dette var alltid spørsmålet rundt hva den «offisielle linjen» til Moskva faktisk besto i *tolket*, og avhenging av forhold slik som agenda hos

---

116 K. Tomoff: "Most Respected Comrade...": Patrons, Clients, Brokers and Unofficial Networks in the Stalinist Music World' in G. Péteri (ed), *Patronage, personal networks and the Party-State*. Trondheim 2004, p. 34

den som tolket, kunne resultatene variere sterkt. Landets ledende ideolog Révai kom til å fremme sin dypt nasjonalistisk historieoppfatning gjennom sin ledende posisjon innen kultur og propaganda. Det sterke presset for å etablere Nasjonal-Marxismen som det eneste akseptable historiesynet for landet var et klart uttrykk for hvor stort tolkningrommet i Ungarn kunne være. Dette skjedde tross alt i en periode hvor den politiske ledelsen i Moskva frem for alt ønsket å nedkjempe lokale nasjonalismer i regionen.¹¹⁷

Ensrettelsen av landets vitenskapelige aktivitet var styrt gjennom blant annet det sentrale Partikollegium for Agitasjon og Propaganda. Organisasjonen var ledet av Révai, med hans protegé Erzsébet Andics som sin høyre hånd. Disse var begge historikere som kjent tilhørte en annen historietradisjon til Erik Molnárs, og Andics og Molnár var som nevnt personlig bitre rivaler. Disse personlige og institusjonelle forholdene kom til uttrykk da Andics ledet et møte gjennom et av agitpropavdelingen sine organ i 1950 for å «evaluere» en av Molnárs tidligere utgivelser rundt middelalderhistorie. Møtet tok form av en ritualisert rettssak i en typisk stalinistisk stil, hvor samtlige av deltakerne på forhånd var utlevert manus personlig forfattet av Révai selv. Under møtet ble Molnár raskt anklaget for grove brudd mot den politiske korrekte historielinjen, hvor dette stort sett grad sammenfalt med avvik fra Révai's personlige historiesyn. Gjennom sine klassiske marxistiske analyser hadde Molnár revurdert samtlige nasjonale helter og legender, historiske ikoner nasjonal-marxistene ønsket å appropriere selv. I følge Andics var Molnárs historieskrivning et forsøk på å bryte ned disse personenes prestisje og dermed forsøple den nasjonale arven. I tillegg til å motarbeide statens interesser, ble Molnárs forsøk på å skape nasjonalt tilpassede historiske periodiseringer trukket fram som en svært alvorlig synd, hvor Andics strengt erklærte at

*“no revision or conceptual ‘modification’ of the Engelsian division [of time] can be accepted”.*¹¹⁸

Det mest påfallende med episoden var hvor få konsekvenser den fikk for Molnár. Dette var en periode hvor anklagelser rundt anti-statlig aktivitet hadde potensialet for fatale konsekvenser. Gjennom forsvaret sitt gjorde han enkelte symbolske kompromisser gjennom en viss grad av selvkritikk, men avviste de groveste anklagelsene og advarte i tillegg om faren rundt nasjonalisme og sjåvinisme innen historieskrivningen der han

«asserted that many of his colleagues failed to fully grasp the importance of combatting the legacy

---

117 Litkei, p. 4

118 Ibid, p. 20

of the “nationalist and chauvinist historiography” and warned of the danger that this legacy, unless properly analyzed, might sidetrack the young Marxist scholarship»¹¹⁹

Til tross for dette fortsatte han som instituttleder og ble i løpet av kort tid utnevnt til justisminister. Episoden understreker i begrensningene til politisk innflytelse over feltet selv under stalinismen, ettersom den uhyre mektige Révai ikke var i stand til å mobilisere nok press mot Molnár til underkue eller fjerne han som historiker. Dette var betydningsfullt, ettersom Molnár som instituttleder i disse årene var i stand til å skjerme instituttet sitt den nasjonal-marxistiske historieskrivningen som ellers dominerte alle andre segmenter av feltet. Dette kan til dels forklares ut i fra at Molnár som en gammel medlem av partiet var i stand til å navigere gjennom den ritualiserte domstolen. En langt viktigere faktor lå i at Molnár besatt enorm innflytelse innenfor begge felt, som både en gammel medlem av partiet og en svært respektert akademiker i landet. I 1945 hadde han utmerket seg med sin marxistiske behandling av ungarsk tidlig middelalderhistorie, og var i 1948 stemt inn som en av Vitenskapsakademiets første marxistiske medlemmer. Det politiske lederskapet så seg såpass avhengig av Molnárs faglige autoritet i 1949 at den ellers forhastede reorganiseringen av det Historisk Institutt ble utsatt i flere måneder for for å tilrettelegge for hans ansettelse som instituttleder. I løpet av 1950-tallet endte Molnárs historiesyn opp som triumferende, hvor det nasjonal-marxistiske programmet forsvant etter at tilhengere stort sett mistet sine maktposisjoner i feltet.¹²⁰

For å gi et annet eksempel hva patron-klientforholdet kunne ha å si i for institusjonell overlevelse i statsosialistiske Ungarn, vil jeg også kort trekke frem lederen for det Økonomiske Institutt, István Friss. Friss var medlem av partiet siden 1922, og var fra 1948 av medlem av Sentralkomiteen. Instituttet var opprettet av det kortlivde Nagy-regimet med mål i å sikre empirisk økonomisk data for å forbedre den katastrofale økonomiske situasjonen. Under Rákosi hadde blant annet all data rundt den nasjonale økonomien vært klassifisert som statshemmeligheter og følgelig utilgjengelig for forskere (og faktisk store deler av den politiske topp-ledelsen).¹²¹ Instituttet kom under etterforskning fra Sentralkomiteen etter oppstanden i 1956 blant annet på bakgrunn av dens direkte tilkobling til Nagys regjering. Før oppstanden hadde instituttet tiltrukket mange desillusjonerte nye kommunistiske intellektuelle, som tidligere var blitt utsatt for rent teoretisk og ideologisk tung politisk-økonomi, og der det empiriske programmet til Friss virket lagt mer stimulerende.

---

119 Ibid, p. 22

120 Ibid, p. 18

121 Péteri 1998, p. 133-134

Instituttets forskningsarbeid ble i denne sammenhengen anklaget for å være revisjonistisk, og de ansatte mistenkt for politisk opposisjon mot partiet. Dette var kun én av en lang serie med etterforskninger under reaksjonen etter oppstanden, hvor blant annet Forfatterforeningen hadde blitt tvangsoppløst tidligere samme år på et tilsvarende vis.¹²²

Under etterforskningen ønsket de mest stalinistiske stemmene å fullstendig erstatte Friss og resten av instituttets styre med personer som var stand til å utføre «politisk nødvendig arbeid uten kompromiss». De anklaget disse for å ha vært «vklende» i sitt styre og ute av stand til å sikre ideologiske renhet hos personalet sitt. Videre anbefalte de å igangsette masseoppsigelser i fordel for å bemanne instituttet med «solide» kommunister. Gjennom sin posisjon i Sentralkomiteen hadde Friss derimot tilgangen til en rekke ressurser som tillot han å påvirke etterforskningen og den resulterende beslutningen. Han hadde god kontakt med flere av de ansvarlige for etterforskningen, og jobbet hardt for at etterforskningen skulle fokusere på verdien av det vitenskapelige arbeidet gjort ved instituttet, og ikke minst de ansattes positive bidrag.¹²³

Gjennom disse forhandlingene var Friss i stand til å skjerme sitt eget institutt fra de verste konsekvensene. Under en periode hvor politiske anklagelser potensielt medførte tiår lange fengselsdommer eller verre, endte instituttet med å måtte overføre to av sine ansatte til andre forskningsinstitusjoner. Det resterende «skyldige» personellet ble pålagt å offentlig ta avstand fra sine tidligere økonomiske syn, samt bekrefte gyldigheten av marxisme-leninisme gjennom ritualisert «selvkritikk». Til tross for dette ble ikke empirist-programmet kriminalisert, og selv om de ble offentlig ydmyket, var personalet i stand til å fortsette forskningsarbeidet sitt som tidligere i løpet av kort tid. Disse forhandlingene hadde umiddelbart få personlige gevinster for Friss selv. Gjennom forhandlingene godkjente han personlig represaliene instituttets ansatte ble utsatt for, og fra politbyrået sin side ble han kastet i ideologisk tvilsomt gjennom forsvaret av sine ansatte.¹²⁴

Evnen til å patronisere beror på tilgangen til betydelige innflytelse innenfor både den politiske eliten og det profesjonelle miljøet i sitt spesifikke fagfelt. Både i tilfellet hos Friss og Molnár, var det ikke snakk en dikotomi mellom «vitenskap» mot «politikk», eller «profesjonalitet» mot «ideologi», men heller samspillet mellom disse. Som medlemmer av sentralkomiteen representerte begge den politiske eliten, og begge var høyt respektert innenfor sine felt. Deres liv og karrierer gjør det også

---

122 G. Péteri, 'Purge and Patronage: Kádár's Counter-Revolution and the Field of Economic Research in Hungary, 1957-1959', in G. Péteri (ed) *Patronage, personal networks and the Party-State*. Trondheim 2004, p. 141

123 Ibid, p.141-150

124 Ibid. p. 152

vanskelig å betvile deres genuine lojalitet til partiet og det kommunistiske programmet. Deres ønsker om å fremme sine spesifikke vitenskapelige program må forståes ut i fra denne konteksten. Friss' beskyttelse av instituttet sitt var uløselig fra synet hans om at instituttets fortsettelse av sitt empiriske program var nødvendig for partiet og sosialismen i Ungarns overlevelse. Instituttet hadde tross alt blitt grunnlagt av reformkommunistene for å redde landets økonomiske situasjon. Han var ikke en radikal reformator selv, og forskningen som instituttet bedrev var fundamentalt *instrumentell* for partiets formål og siktet aldri mot å kritisere underliggende prinsipper. Den naive empirismen var i utgangspunktet et forsøk på å kartlegge faktiske økonomiske forhold og unngikk aktivt systemkritikk.

Også for Molnárs del var klassisk marxisme instrumentell for å bygge sosialisme i Ungarn, og alt tyder på at han var legitimt bekymret for konsekvensene av nasjonal-marxistenes program for suksessen av det sosialistiske prosjektet i Ungarn. På samme måte som Reváis nasjonalistiske teleologi, var Molnárs klassiske anti-nasjonalistiske marxisme-leninisme en *tolkning* av hva tilpassing til den «sovjetiske modellen» innen det ungarske historiefeltet faktisk ville si. For han framsto det sentrale tema om uavhengighet i det nasjonal-marxistiske programmet i direkte strid med dette, hvor dette fokuset framsto paradoksalt med hensyn til samtidens underordningen under Sovjetunionen. Etter hans eget syn, var verdien av nasjonal uavhengighet et produkt av dens «bidrag til sosioøkonomisk utvikling», og hadde følgelig ingen verdi i seg selv. Behovet for å den politiske underleggelsen under Sovjetunionen var underforstått i dette synet. Under «avklaringsdebatten» han ble utsatt for, kom han til å advare mot effektene av «nasjonalistisk og sjåvinistiske» tendenser i den marxistiske historiografien. Dette støttes videre gjennom at han på 60-tallet kom til å gjenta dette gjennom å spesifikt identifisere nasjonal-marxismen som som en utløsende faktor for oppstanden i 1956, med fokus i dens ukritiske forherligelse av ungarsk uavhengighet.¹²⁵

---

125 Litkei, p. 29

8.0 Data og Metode

8.1 Kildematerialet

Datainnsamlingen foregikk over to ulike besøk til arkiv i Budapest. Det første skjedde mellom april og juni 2016, mens det andre mellom september og oktober 2016. Under det første oppholdet i Budapest brukte jeg mesteparten av tiden i arkivene til *Det Ungarske Vitenskapsakademiet* (MTA). Jeg benyttet meg først av en av akademiets almanakker, *A Magyar Tudományos Akadémia Almanachja*. Denne inneholdt komplette lister over alle som som mottok en høyere grad innen historiefaget mellom 1954 og 1974, totalt sett totalt sett 243 personer over 268 disputas. Disse hadde utfyllende mapper i arkivet som omhandlet disputasene gjennom *Den Vitenskapelige Kvalitetsikringskommisjonen*¹²⁶ (TMB), og ved god hjelp fra Fru Hay og hennes kolleger ved arkivet fikk jeg hentet disse ut.

Mappene inneholdt blant annet lister over deltakerne - totalt 318 personer, avhandlinger fra disputasene, samt biografisk informasjon rundt gradstakerne selv. Gjennom denne informasjonen kunne jeg lage en database over hvem som deltok på hvilket disputas, for å muliggjøre gjøre en kvantitativ undersøkelse over hvor ofte og når ulike personer deltok under disputasene. Med den innsamlede data ville jeg så forsøke å danne et detaljert bilde rundt hvilken institusjoner deltakerne kom fra, og hvordan det fordelte seg mellom institusjonene gradstakerne selv tilhørte. Mot formodning inneholdt dossierene derimot ingen informasjon rundt deltakernes arbeidsplasser, noe som nødvendiggjorde enda en reise.

Det andre oppholdet gikk over to uker, mellom september og oktober samme år. I utgangspunktet hadde jeg satset på å kunne skape fullstendige lister over arbeidsplassene til alle disputasdeltakerne gjennom å lese gamle utgaver av Ungarske akademiske tidsskrifter; MTAs Historievitenskapelige Institutt «*Történelmi Szemle*» (Historisk Revy), det Ungarske Historiske Samfunns «*Századok*» (Århunderer), og Vitenskapakademiets offisielle gazette, «*Magyar Tudomány*» (Ungarsk Vitenskap). Jeg visste at disse ville inneholde annonseringer rundt suksessfulle disputaser, og hadde håpet på at der disputaser ble annonsert, ville de også inkludere informasjon rundt alle deltakere slikt som for eksempel arbeidsplasser.

Dette viste seg dessverre ikke å være tilfellet, men gjennom nøyere lesning av tidsskriftene fant jeg

---

¹²⁶ *Tudományos Minősítő Bizottság*

ut arbeidsplassen til om lag 130 personer. Jeg fikk senere tilgang til langt mer utfyllende lister fra TMB, hos arkivet til MTA, hvor jeg kunne identifisere omtrent 160 ytterligere personers arbeidsplass. Den resterende mengden informasjon har vært hentet fra diverse andre kilder, spesielt biografier, men også avisartikler og dødsannonser. Dette har hovedsakelig vært fra *Névpont*¹²⁷ og *Magyar Elektronikus Könyvtár*.¹²⁸ Til tross for at kildematerialet rundt arbeidsplassene derfor har vært såpass spredd, regner jeg denne informasjonen som pålitelig med at det er snakk om ukontroversiell informasjon om formelle arbeidsplasser. På grunn av dette har datainnsamlingen vært uhyre tidskrevende, i tillegg har biografisk informasjon ikke vært tilgjengelig om alle disse personene.

8.2 Historiefeltet som et Dynamisk Sosialt Felt

For den følgende delen vil jeg kort oppsummere den teoretiske bakgrunnen for oppgaven. Jeg ser som sagt på 'historiefeltet' som et dynamisk sosialt felt slik som beskrevet av Pierre Bourdieu, bestående av ulike akademiske og politisk-vitenskapelige aktørers aktiviteter.¹²⁹ Felt er strukturert gjennom ulike interne maktforhold mellom «posisjoner», slikt som forskjellen mellom en leder og en forskningassistent innen et forskningsinstitutt. Deltakelsen i et felt kan karakteriseres som en konkurranse om disse posisjonene, eller det Bourdieu kaller kontroll over produksjonen av *feltets spesifikke kapital*. Med «kapital» menes da hva som regnes som betydningsfull for deltakerne. For eksempel vil det innen økonomiske felt være hovedsakelig snakk om penger, mens i akademiske felt vil det i større grad bestå i publikasjoner og siteringer, eller hva Richard Whitley definerer som «anseelse».

En sentral posisjon i et akademisk felt gir en tilsvarende innflytelse over hvordan andre vitenskapelige anseelser bygges opp. Dette vil også si at et felts ytterste grenser defineres av hvor langt denne kapitalen er gjeldende, og at diverse felt av denne grunnen ofte overlapper hverandre. Med andre ord kan kapital innenfor et felt ofte omformes til kapital i andre, for eksempel ved at en professorstilling kan medføre høy anseelse ellers i samfunnslivet og, ikke minst, finansiell kapital i form av lønn. Et felts autonomi er derfor avhengig av i hvilken grad andre felts kapital gjør seg gjeldende. Et vitenskapelig felt hvor hovedsakelig kun interne rykter utgjør feltets kapital er autonomt, mens hvor det motsatte er sant (for eksempel om politisk kapital veier tungt) kan feltene sies å være sammenkoblet innbyrdes.

---

127 <http://www.nevpont.hu/>

128 <http://mek.oszk.hu/>

129 P. Bourdieu 1995, p. 72-73

I en slik forståelse framstår 'historiefeltet' som en arena for konstant forhandling, hvor selve idéen om hva legitim historisk forskning og teori består i er i en kontinuerlig drakamp mellom de ulike deltakerne i feltet. Feltet blir dermed formet ut i fra deltakelsen i det, og hvor ulike former for kulturell kapital både aktiveres og etableres. En høy anseelse innenfor et akademisk felt som historie kunne innenfor det statsosialistiske systemet i veldig stor grad oversettes til andre sentrale felt, slik som politikk og samfunnsliv. Dette var ikke minst sant den motsatte veien, hvor den prioriteringen av nomenklatura innenfor Vitenskapsakademiet under 1949 kanskje er det klareste eksemplet på dette. Dette betyr blant annet at historiefeltet ikke er definert av konkrete betingelser slikt som «korrekt» metodologi eller verdenssyn, men tvert i mot består av forhandlingene rundt gyldigheten av disse. Det Ungarske historiefeltet mellom 1954 og 1975 besto av flere konkurrerende tradisjoner, skarpe teoretiske og metodiske ulikheter, og ikke minst en konstant politisk tilstedeværelse.

8.3 Metodologi

Undersøkelsen min tar først og fremst for seg i hvilken grad de ulike institusjonene innenfor det ungarske historiefeltet gjorde seg gjeldende under Kandidat- og Doktorgradsavhandlinger mellom 1954 og 1974. Innenfor samtidens akademiske graderinger tilsvarte Kandidatgraden mer eller mindre en vestlig «doktorgrad», mens en Doktorgrad utgjorde en enda høyere utmerkelse uten noen vestlige motpart. Alle som tok en høyere grad innenfor et akademisk felt i Ungarn i denne perioden gjorde dette gjennom Det Ungarske Vitenskapsakademiets Vitenskapelige Kvalitetssikringkommisjon (TMB). Før disputas tok sted, ville en komite fra TMB utnevne granskningskomité med *medlemmer* (tagok) og *opponenter* (opponensek). Disse utgjorde som regel 7 stykker totalt, hvor normalt sett et Kandidatdisputas hadde 2 opponenter mens et Doktordisputas hadde 3. Under selve avhandlingene var det disse to gruppernes samlede stemmer som avgjorde hvorvidt et vitenskapelig arbeide førte til en grad eller ikke. Gjennom å vurdere hva som utgjør et tilstrekkelig arbeid for å oppnå en grad, er disputaser en sentral del av å definere standarder og innhold i sine gitte felt. Ikke minst betød et suksessfylt disputas at gradstakerne selv kunne delta i denne prosessen i framtiden. Disse posisjonene under disputasene utgjorde dermed en betydelig «gate-keepingrolle» for enhver gitt akademisk felt, både for medlemskapet og faginnholdet.

Jeg ser spesielt på arbeidsplassene til gradstakerne i forhold til arbeidsplassen til de som deltok og dermed avgjorde disputasene. Dette vil da gi et innblikk i hvilken grad ansatte hos én institusjon, for

eksempel TTI, var med på å avgjøre disputasene til andre ansatte hos sin egen institusjon, og til ansatte hos andre institusjoner. Som nevnt behandler jeg perioden 1954-74, og jeg kommer til å se på den totale deltakelsen både over hele perioden og oppdelt i 4 fem-årsperioder, samtidig som jeg tar for meg institusjonenes relative deltakelse i forhold til størrelse. Med denne metoden vil jeg for eksempel kunne se i hvilken grad universitetene var autonome gjennom å avgjøre sine «egne» disputaser. På denne måten vil et sentralt aspekt ved de ulike delene av det ungarske historiefeltets autonomi kunne konkretiseres. Om én institusjons ansatte i hovedsak kun ble bedømt av ansatte hos et annet, vil dette indikere at sistnevnte institusjon utøvde betydelig innflytelse på førstnevnte. Den andre enden av skalaen vil være eventuelle situasjoner der en institusjon dominerer posisjonene under sine egne ansattes avhandlinger, men samtidig ikke er til stede under de andre institusjonenes, og dermed i praksis er isolert fra resten av feltet.

Dette kan illustreres gjennom funnene i forskningsprosjektet rundt det ungarske Økonomifeltet som undersøkelsen min baserer seg på. «*Controlling the field of Academic Economics in Hungary, 1953-1976*» viste blant annet hvordan de dypt ideologisk-orienterte *Departementene for Politisk Økonomi* i praksis var adskilt resten av det akademiske økonomifeltet over tid. Ansatte i Departementene for Politisk Økonomi monopoliserte posisjonene under disputasene til sine kolleger, samtidig som de sjeldnere og sjeldnere hadde en stemme under andres.¹³⁰

Et viktig forbehold rundt min bruk av data er at jeg av tidsmessige årsaker behandler arbeidsplassene til mindre aktive personer¹³¹ som statisk gjennom perioden. Dette vil si at om en person ansatt i TTI holdt en disputas i 1956 og senere selv deltok som opponent eller medlem, behandler jeg personen som å være ansatt i TTI også i det senere tilfellet. I store trekk var dette den faktiske situasjonen, der personer med akademisk karriere sjeldent byttet arbeidsplass under dette systemet, men det var enkelte unntak. Av denne grunnen anser jeg at eventuelle enkelttilfeller som avviker fra det normale, ikke vil gi noen signifikant utslag på statistikken.

8.4 Inndelingene

Jeg har valgt å se på deltakerne under disputasene innenfor historiefeltet, og deres *institusjonelle* tilhørighet. Med dette mener jeg i hvilken grad de ulike institusjonene innenfor historiefeltet var representert under disputasene. Deltakelse under disputas utgjør som sagt en meget betydelig, men

---

130 G. Péteri: 'Controlling the Field of Academic Economics in Hungary, 1953-1976' in *Academia Under State Socialism*, New York 1998, p. 278

131 Dette vil si personer som deltok i færre enn 5 disputaser over perioden.

ikke den eneste, form for gate-keeping av feltet. Avgjørelsene under et disputas formet historiefeltets innhold og deltakelse, og hvem som kunne delta i samme prosessen i framtiden. På samme måte som historiefeltet som helhet kan tolkes som autonom eller ikke vis-á-vis andre felt, vil jeg forsøke å identifisere i hvilken grad institusjonene som deltok i feltet var sammenkoblet eller ikke. For denne undersøkelsen har jeg valgt å dele det ungarske historiefeltet inn i 6 institusjonelle kategorier basert på arbeidsplassene til personene som deltok i historiefeltet under perioden. Disse er beskrevet i større detalj tidligere i oppgaven, men for klarhetens skyld inkluderer jeg en kortere oppsummering her.

Ved slutten av andre verdenskrig ble et kortvarig pluralistisk demokrati innført i Ungarn av den Røde Arme, som i 1948 ble erstattet av et kommunistisk diktatur under stalinisten Mátyás Rákosi. I det nye samfunnet ble det sett på som nødvendig å redefinere rollen til vitenskapen i forhold til staten. Utdanningsreformene som ble innført i 1948 siktet etter å underlegge vitenskapen etter statens interesser på regimets egne premisser. Det ble besluttet å erstatte store deler av personellet i det Ungarske Vitenskapsakademiet med lojale partimedlemmer i hånd med nomenklaturaordningen, og samtidig fremme Vitenskapsakademiets monopol på all type forskning. Universitetene ble i denne sammenhengen omgjort til rene utdanningsinstitusjoner i tråd med systemet i Sovjetunionen.¹³²

Under den såkalte «omstruktureringen» av Vitenskapsakademiet ble det *Historievitenskapelige Institutt* (TTI) reorganisert under ledelsen av den prominente kommunistiske historikeren Erik Molnár i 1949. Selv om instituttet i begynnelsen var underlagt sterk politisk kontroll, hadde den Ungarske revolusjonen i 1956 og den følgende kádárismen som konsekvens at instituttet i økende grad ble fri for politisk sensur og ideologiske krav gjennom perioden. Instituttet forble landets eliteinstitusjon for historie og var sentrum for mange innovasjoner innen feltet i perioden. Parallelt med dette ble *Partihistorisk Institutt* (PTI) opprettet. Det Partihistoriske Institutt var på sin side under direkte oppsyn Ungarske Kommunistpartiet gjennom hele perioden. Samtidig var ansettelsespolitikken i sterk kontrast til TTIs, hvor instituttet på det meste inneholdt 14 personer med kandidatgrad til tross for å ansette over 60 personer ved 1970-tallet.

Universitetene ansatt en stor andel av landets høyere utdannede historikere. Av disse besto den aller største gruppen av de ansatte ved hoveduniversitetet i Budapest, *Eötvös Loránt Vitenskapelige Universitet* (ELTE), som på 1970-tallet utgjorde den nest største arbeidsplassen for landets

---

132Deák 1992, p. 1055

historikere hvor rundt 30 holdt en høyere vitenskapelig grad. På grunn av dens størrelse og prominente rolle i feltet behandles historikerne ved ELTE som en gruppe. En mindre andel var ansatt hos *andre utdanningsinstitusjoner*. Dette er hovedsakelig de ansatte ved *József Attila Tudományegyetem* (JATE) i Szeged og *Kossuth Lajos Tudományegyetem* (KLTE) i Debrecen, men inkluderer også personer fra blant annet Karl Marx Universitetet. Disse behandles som én samlet gruppe.

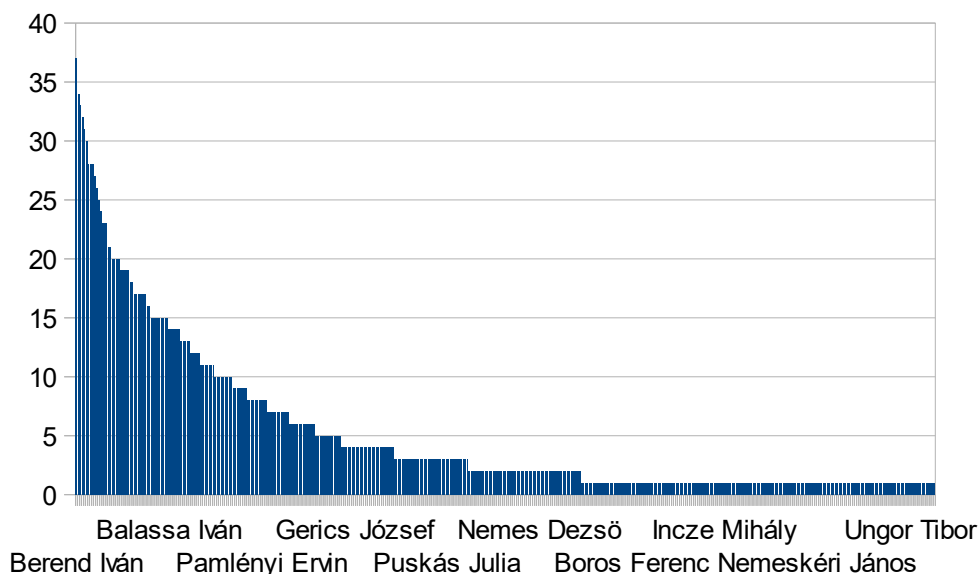
Ved siden av disse var det også flere *ikke-historiske institutter* ved Vitenskapakademiet som var representert under historiedisputasene, slik som samfunnsøkonomi og juss, og for denne undersøkelsen behandles disse som én gruppe. Den siste gruppen består av alle personene som faller *utfør de ovennevnte gruppene*, for det meste museologer, arkivarer og bibliotekarer, og for analysen havner disse samlet.

8.5 Deltakerne

Som nevnt var én av godene ved et suksessfullt disputas muligheten til å selv delta i beslutningene i senere disputas. Det er likevel to grupper som må nevnes der dette ikke var gjeldende med hensyn til tidligere disputas. I løpet av de første årene etter 1949, mens det nye utdanningssystemet fremdeles ble etablert, var det normalt å tildele akademiske grader basert på tidligere personlig arbeide uten at et disputas ble holdt. Dette var i utgangspunktet et nødvendig grunnlag for systemet, siden disse utmerkelsene ikke hadde eksistert før dette tidspunktet. Disse utgjorde totalt ikke mer enn 12 personer, og besto i hovedsak av framtrede figurer innenfor feltet slik som den senere direktøren for Historievitenskapelig Institutt, *Zsigmond Pach Pál*. Den andre gruppen på 22 stykker besto av de som hadde fått utdelt en grad som følge av tilsvarende disputasprosesser i Sovjetunionen.

Over de 296 disputasene som ble holdt under perioden, var det totalt 318 ulike personer som deltok som «medlem» eller «opponent». Det var totalt 2269 slike posisjoner mellom 1954-1974, slik at den gjennomsnittlige deltakelsen var om lag 7,1 ganger per person. Hyppigheten i deltakelsen var derimot langt fra jevn, hvor de 20 mest aktive deltakerne gjennom hele perioden selv besatt 23,5% (534) av alle posisjonene (FIGUR A).

Figur A

Tabellen under (FIGUR B) lister de 20 personene som totalt sett var aller mest aktive under historiedisputasene mellom 1954 og 1974. Inndelingen i fire femårsperioder er vilkårlig, men formålet er å synliggjøre eventuelle tendenser og utviklinger over tid. Tallene i kolonnene viser til hvor mange disputas den listede personen deltok i av det totale antallet disputas i perioden som er nevnt øverst i kolonnen. Den institusjonelle tilhørigheten deres er nevnt under «INST» med følgende betegnelser: «TTI» er *Historievitenskapelig Institutt*, «PTI» er *Partihistorisk Institutt*, «MTA» er øvrige institutter ved MTA, «ELTE» er hoveduniversitetet i Budapest, «UNI» er øvrige utdanningsinstitusjoner, «MISC» er arbeidsplasser utfor de tidligere nevnte, mens «?» betyr at arbeidsplass er uvisst.

En tydelig utvikling som framstår gjennom dette ligger i hvordan posisjonene stadig ble fordelt mellom flere personer over tid. Dette er spesielt slående i den første perioden, hvor Győző Ember var til stede under en tredjedel av alle disputasene. En mulig forklaring på dette, er at det rett og slett reflekterer det økende volumet kvalifiserte personer, men den praktiske effekten av dette måtte uansett være at tidligste perioden var spesielt «topp-tung» med hensyn til individuell deltakelse. Et annet tydelig trekk ligger i hvilken institusjoner disse «toppyterne» har vært ansatt i over tid, hvor den tidligste perioden så en klar overvekt av ansatte hos TTI i forhold til de senere periodene. I tillegg var det en merkbar oppgang av veldig aktive historikere ved både ELTE og PTI over samme periode.

Det er lite overraskende at disse «toppyterne» besto av ellers svært prominente personer innenfor ungarsk akademi, politikk og samfunnsliv. *Iván T. Berend* var en av landets fremste samfunnsøkonomiske historikere fra andre halvdel av 60-tallet med høy nasjonal og internasjonal anseelse. *Sándor Balogh* hadde vært sentral for landets vitenskaps- og kulturpolitikk, og ble senere direktør for PTI i 1988. *György Szabad* kom senere til å ha en svært sentral politisk rolle, og ledet nasjonalforsamlingen mellom 1990 og 1994. *Mihály Korom* var direktør for Det Nye Ungarske Sentralarkivet¹³³ og *Győző Ember* var direktør for Det Ungarske Nasjonalarkivet¹³⁴. *Zsigmond Pach Pál* var en av de største personlighetene innenfor det ungarske akademia gjennom hele perioden, hvor han blant annet var direktør ved TTI fra 1967 og visepresident for Vitenskapakademiet fra 1976, og utgjorde en mektig patron for medlemmene av instituttet.

TOTAL	269	INST	1954-1960	54	INST	1961-1965	66	INST	1966-1970	85	INST	1971-1974	66	INST
Berend Iván	37	UNI	Ember Győző	18	MISC	Berend Iván	15	UNI	Korom Mihály	14	ELTE	Simon Péter	10	PTI
Balogh Sándor	34	PTI	Szabad György	15	ELTE	Pach Zsigmond Pál	11	TTI	Balogh Sándor	14	PTI	Szabad György	7	ELTE
Szabad György	33	ELTE	Barta István	15	TTI	Arató Endre	11	TTI	Ságvári Ágnes	14	PTI	Balogh Sándor	7	PTI
Korom Mihály	32	ELTE	Pach Zsigmond Pál	13	TTI	Ránki György	10	TTI	Orbán Sándor	13	TTI	Erényi Tibor	7	PTI
Ember Győző	31	MISC	Hanák Péter	13	TTI	Szakács Kálmán	10	ELTE	Berend Iván	12	UNI	Arató Endre	7	TTI
Pach Zsigmond Pál	30	TTI	Léderer Emma	10	ELTE	Siklós András	10	ELTE	Szakács Kálmán	12	ELTE	Harmatta János	7	ELTE
Mérei Gyula	28	UNI	Kovács Endre	10	TTI	Andics Erzsébet	9	ELTE	Incze Miklós	12	TTI	Gunda Béla	6	MISC
Erényi Tibor	28	PTI	Perényi József	10	UNI	Korom Mihály	9	ELTE	Erényi Tibor	10	PTI	Galántai József	6	ELTE
Simon Péter	28	PTI	Zsigmond László	10	TTI	Balogh Sándor	9	PTI	Simon Péter	10	PTI	Tálasi István	6	ELTE
Ránki György	27	TTI	Makkai László	10	TTI	Hanák Péter	8	TTI	Mészáros Károly	10	ELTE	Pölöskei Ferenc	6	TTI
Szakács Kálmán	26	ELTE	Révész Imre	9	TTI	Zsigmond László	8	TTI	Mérei Gyula	9	UNI	Mócsy András	6	ELTE
Sinkovits István	25	ELTE	Sándor Vilmos	9	TTI	Erényi Tibor	8	PTI	Banner János	9	ELTE	Orbán Sándor	6	TTI
Zsigmond László	24	TTI	Mályusz Elemér	8	TTI	Mód Aladár	8	ELTE	Zsilák András	9	PTI	Berend Iván	5	UNI
Hanák Péter	23	TTI	Spira György	8	TTI	Lackó Miklós	8	TTI	Szuhay Miklós	9	UNI	Gerevich László	5	MISC
Tálasi István	23	ELTE	Mérei Gyula	8	UNI	Simon Péter	8	PTI	Ránki György	8	TTI	Diószegi István	5	ELTE
Harmatta János	23	ELTE	Ránki György	8	TTI	Ember Győző	7	MISC	Sinkovits István	8	ELTE	Balassa Iván	5	MISC
Barta István	21	TTI	I. Tóth Zoltán	7	TTI	Oroszlán Zoltán	7	ELTE	Tilkovszky Lóránt	8	TTI	Hahn István	5	ELTE
Siklós András	21	ELTE	Ortutay Gyula	7	PTI	Perényi József	7	UNI	M. Somlyai Magda	8	TTI	Székely György	4	ELTE
Perényi József	20	UNI	Oroszlán Zoltán	6	ELTE	Székely György	7	ELTE	Laczkó Miklós	8	?	Mérei Gyula	4	UNI
Székely György	20	ELTE	Székely György	6	ELTE	Mérei Gyula	7	UNI	Tálasi István	7	ELTE	Barkóczi László	4	MISC

Figur B

133 Új Magyar Központi Levéltár

134 Magyar Országos Levéltár

8.6 Gradstakerne

Samlet ble det holdt 268 disputaser mellom 1954 og 1974, fordelt på 243 ulike personer. Den institusjonelle tilhørigheten til disse var 58 fra TTI, 14 fra PTI, 28 fra andre MTA institutter, 31 fra ELTE, 41 fra andre utdannelsesinstitusjoner, og 81 fra diverse andre arbeidsplasser. Dossierene inneholdt mer info rundt gradstakerne enn de andre deltakerne og det er derfor mulig å tegne et litt mer detaljert bilde av disse. Gjennomsnittsalderen på gradstakerne var 41,5 år. Totalt var 32,6% født i Budapest, 63,2% utenfor, mens 4,1% manglet opplysninger om dette.

Den sosiale oppbygningen av gradtakerne har vært vanskeligere å kartlegge, ettersom 143 av dossierene faktisk ikke opplyste om familiebakgrunn. Opplysninger om dette ble sjeldnere over tid, noe jeg antar er et produkt av at det ideologiske rigide klassesynet gradvist ble mindre viktig i akademia under Kádárismen. Selv om denne data derfor vanskelig kan hevdes å være fullstendig representativt, er det likevel verd å observere at «intellektuelle» og «jordbruksfamilier» er meldt hyppigst hvor 40 og 37 personer respektivt anga dette, mens arbeiderbakgrunn oppgives av 24 personer. Selv om dette gjør det umulig å si noe om den faktiske fordelingen, viser dette at svært mange av de nye historikerne hadde opplevd en betydelig klassereise under statsosialismen.

8.7 Total Fordeling

TOTAL	TTI	PTI	ELTE	UNI	MTA	MISC	N/A
TTI	40.5%	9.3%	22.3%	11.1%	5.0%	9.7%	2.1%
PTI	38.3%	21.7%	16.7%	7.5%	4.2%	6.7%	4.9%
ELTE	21.5%	4.4%	32.0%	10.8%	11.4%	15.5%	4.4%
UNI	32.0%	15.3%	22.4%	8.6%	8.3%	7.7%	5.7%
MTA	21.0%	4.2%	27.7%	9.9%	8.9%	25.1%	3.2%
MISC	20.8%	6.1%	26.6%	7.8%	13.3%	19.4%	6.0%
AVG	29.0%	10.2%	24.6%	9.3%	8.5%	14.0%	4.4%

Figur C

Tabellen ovenfor (FIGUR C) viser den relative fordelingen av posisjonene under alle historiedisputasene gjennom *hele* perioden 1954-1974. De ulike institusjonenes andel av posisjoner leses nedover gjennom kolonnene. Dette betyr for eksempel at ansatte hos TTI besatt 40.5% av posisjonene under sine egne kollegers disputaser, 38.3% av posisjonene under PTIs, 21.5% under ELTEs, og så videre. Kolonnen lengst til venstre, N/A, er posisjonene til personer som jeg manglet informasjon om arbeidsplass til, og representerer en feilmargen ved disse tallene. Fordelingen av

posisjonene til de enkelte institusjonene leses horisontalt gjennom radene, der for eksempel PTIs ansatte besatt 9.3% av posisjonene under disputasene til TTIs ansatte, at ELTEs besatt 22.3% av disse, og så videre. Den siste raden, AVG, viser den gjennomsnittlige deltakelse av de ulike institusjonene i *hele* feltet. Videre, mellom disse 6 institusjonene ville «gjennomsnittet» for deltakelsen i alle disputaser være 1/6, ca 16,5%, gitt om fordelingen hadde vært helt uniform mellom institusjonene. Dette vil si at høyere eller lavere representasjon enn dette kan tolkes som en relativ «over-» eller «underrepresentasjon» for institusjonene.

Et element som kommer klart fram gjennom denne oppsummeringen, er at TTI framstår som meget autonomt gjennom fordelingen av sine disputasposisjoner, og kan beskrives som et autarki i denne sammenhengen. Dette vil si at Instituttet i stor grad har vært dominant under sine egne disputaser, hvor de gjennom perioden besatt 40,5 % av alle sine disputaser. Med andre ord har det i stor grad vært TTIs egne ansatte avgjort hvorvidt andre innenfor TTI fikk godkjenning eller ikke, slik at disse i stor grad dominerte gate-keeperrollen for sitt eget institutt. Samtidig har medlemmene av instituttet hatt en meget stor rolle under disputasene hos alle de andre institusjonene. Den gjennomsnittlige deltakelsen til de ansatte hos TTI i hele perioden var på hele 29% og dermed den høyeste i feltet. Dette var spesielt gjeldende for forholdet til PTI, hvor TTI har vært dominant med 38.3% av posisjonene i hele perioden. Disse var også sterkt representert med 32% under disputasene blant ansatte ved de de øvrige utdannelseinstitusjonene. Selv hvor TTI var lavest representert – under disputasene til ELTE, øvrige institutter ved MTA og de ikke-akademiske arbeidsplassene – utgjorde de likevel over 20% av deltakelsen.

Den andre totalt mest innflytelsesrike institusjonen under disputasen var historikerne ved ELTE. Selv om disse ikke utgjorde et autarki i samme graden som TTI, besatt disse likevel totalt sett 32% av posisjonene under sine egne kollegers disputaser. Disse var også relativt sterkt representert i resten av feltet, med sin totale deltakelse i 24.6% av posisjonene. Av dette, var representasjonen deres under TTIs disputaser, 22.3%, tilsvarende den representasjonen TTIs ansatte hadde under ELTEs 21.5%. I sammenlikning med TTIs, var ELTEs ansatte betydelig sterkere representert hos både de øvrige instituttene ved MTA og den samlede gruppen historikere under «MISC». Hos begge disse utgjorde ELTEs ansatte den aller største gruppen, med 27.7% og 26.6% av posisjonene under de respektive disputasene. I kontrast med TTI, var historikerne ved ELTE i langt mindre grad representert under PTIs disputaser med kun 16.7% av posisjonene, selv om dette likevel er tilnærmet «gjennomsnittet».

PTI framstår gjennom disse tallene som relativt isolert fra resten av feltets disputaser. Selv under sine egne disputaser var PTIs ansatte absolutt underrepresentert med 21.7% av posisjonene i forhold til TTIs hele 38.3% av disse. Denne påfallende store forskjellen impliserer blant annet at representantene fra TTI hadde langt mer å si for vurderingen av kompetansen til PTIs ansatte enn disse selv. PTI var med andre ord en lite autonom institusjon i denne sammenhengen. Mer generelt, hadde PTIs ansatte vært relativt lite til stede under disputasene i det hele tatt, med sin totale deltakelse på 10.2%, altså betydelig under det «totale gjennomsnittet». Av disse var deres gjennomsnittlige deltakelsen innen ELTEs disputaser meget lav på kun 4,4% gjennom perioden. Representasjonen deres under disputasene til MTA og MISC var tilsvarende lave med 4.2% og 6.1% i de respektive tilfellene. Til tross for denne generelt lave deltakelsen var instituttet nesten «gjennomsnittlig» representert hos de øvrige utdanningsinstitusjonene, med 15.3%.

De øvrige utdanningsinstitusjonene hadde også en lav deltakelse under disputasene innenfor historiefeltet. Disse rangeres som den samlede nest minst innflytelsesrike gruppen, med en total deltakelse på kun 9.3% av posisjonene. Fordelingen av disse posisjonene var relativt jevn, hvor det laveste var hos PTIs disputaser med 7.5% og den høyeste deltakelse var på 11,2% hos TTIs. Disse var i all hovedsak ansatt hos universiteter utenfor Budapest, slik som JATE i Szeged eller KLTE i Debrecen. Med hensyn til at Den Vitenskapelige Kvalitetsikringkommisjonen organiserte disputasene sentralt i Budapest, kan den lave tilstedeværelsen i stor grad være et resultat av geografiske hensyn. Betydningen av dette var uansett at deres ansattes disputaser i all hovedsak ble avgjort av representanter fra TTI, ELTE og PTI.

Ansatte ved de ikke-historiske instituttene ved MTA var lavest representert under disputasene i feltet, hvor disse besatt 8,5% av posisjonene. Innen dette hadde de sin laveste representasjon hos både TTI og PTI med 5% og 4.4% hos disse. Dette betød at de øvrige instituttene var over dobbelt så godt representert hos ELTEs disputaser, der de besatt 11,4% av posisjonene, enn hos de to andre instituttene ved Vitenskapakademiet. Den lave deltakelsen innen historiefeltet er lite overraskende med hensyn til at dette var snakk om *ikke-historiske* institutter, slikt som etnografi og samfunnsøkonomi. På grunn av dette kan det være interessant å merke seg at de utgjorde en relativt sterkt representert gruppe under både ELTEs disputaser, og spesielt de øvrige (MISC) institusjonene med 13.3% av posisjonene.

De som jobbet utenfor utdannings- og forskningsinstitusjonene utgjorde totalt sett en stor gruppe under periodens historiedisputaser, hvor de i gjennomsnittet besatt 14% av posisjonene. Med andre

ord er disse i denne undersøkelsen den tredje mest representerte gruppen, selv om det må tas forbehold om at de i virkeligheten ikke utgjorde noen form for institusjon. Fordelingen av disses posisjoner var ganske ujevn, med et spenn fra 25.1% under MTAs disputaser, til 6.7% av PTIs. Representasjonen under TTIs og UNIs disputaser var også relativt lav, med kun 9.7% og 7.7%, respektivt. Gruppen deltok ofte under disputasene hos «sine egne», med 19.4% av de totale posisjonene deres, og i en litt mindre grad under ELTEs hvor de utgjorde 15.5% av deltakerne.

1954	TTI	PTI	ELTE	UNI	MTA	MISC	N/A
TTI	56.4%	1.5%	19.5%	4.5%	1.5%	15.0%	1.6%
PTI	44.4%	22.2%	11.1%	22.2%	0.0%	0.0%	0.1%
ELTE	26.0%	2.2%	30.4%	13.0%	0.0%	15.2%	13.2%
UNI	75.0%	0.0%	12.5%	0.0%	6.3%	6.3%	0.0%
MTA	45.8%	0.0%	20.8%	8.3%	0.0%	20.8%	4.3%
MISC	19.0%	0.0%	38.1%	3.2%	14.3%	15.9%	9.5%
AVG	44.4%	4.3%	22.1%	8.5%	3.7%	12.2%	4.8%

Figur D

1960	TTI	PTI	ELTE	UNI	MTA	MISC	N/A
TTI	42.7%	14.1%	19.4%	11.2%	4.4%	6.8%	1.4%
PTI	33.3%	33.3%	13.3%	6.7%	6.7%	6.7%	0.0%
ELTE	18.0%	4.8%	33.7%	4.8%	18.1%	15.7%	4.9%
UNI	39.0%	6.9%	27.6%	10.3%	3.4%	9.2%	3.6%
MTA	22.7%	3.4%	25.0%	11.4%	9.0%	25.0%	3.5%
MISC	17.0%	8.2%	30.8%	6.9%	9.4%	23.9%	3.8%
AVG	28.8%	11.8%	25.0%	8.6%	8.5%	14.6%	2.9%

Figur E

1965	TTI	PTI	ELTE	UNI	MTA	MISC	N/A
TTI	31.7%	12.7%	23.8%	15.1%	8.7%	7.1%	0.9%
PTI	40.0%	15.4%	21.5%	4.6%	4.6%	7.7%	6.2%
ELTE	27.0%	6.0%	31.0%	11.0%	9.0%	15.0%	1.0%
UNI	22.1%	15.1%	20.9%	5.8%	15.1%	14.0%	7.0%
MTA	17.6%	9.8%	33.3%	13.7%	7.8%	13.7%	4.1%
MISC	16.5%	3.8%	25.7%	10.1%	16.4%	18.1%	9.4%
AVG	25.8%	10.5%	26.0%	10.1%	10.3%	12.6%	4.8%

Figur F

1970	TTI	PTI	ELTE	UNI	MTA	MISC	N/A
TTI	27.4%	6.2%	29.2%	14.2%	6.2%	11.5%	5.3%
PTI	37.5%	25.0%	6.3%	12.5%	0.0%	6.3%	12.5%
ELTE	16.1%	3.4%	32.2%	14.9%	13.8%	16.1%	3.5%
UNI	29.3%	21.0%	21.0%	9.6%	8.3%	3.8%	7.0%
MTA	0.0%	0.0%	32.1%	0.0%	17.9%	50.0%	0.0%
MISC	26.7%	8.1%	22.7%	7.3%	13.3%	19.4%	2.5%
AVG	22.8%	10.6%	23.9%	9.8%	9.9%	17.8%	5.1%

Figur G

8.8 Total Fordeling Over Tid

Tabellene ovenfor (FIGUR D-G) deler disputasene mellom de ulike institusjonene på samme vis som FIGUR C, men videre inn i fire 5-årsperioder, hvor den øverste representerer perioden 1954-1959, og å videre. På denne måten kan enkelte tendenser over tid lettere påpekes. På grunn av at den tidligste perioden består av relativt få data-punkter, med kun 38 disputas, må det tas forbehold for at data i den øverste tabellen kan være misledende. For eksempel representerer PTIs rad i 1954-1959 kun *ett* eneste disputas og er følgelig uten statistisk verdi. En viktig grunn for at den gjennomsnittlige feilmarginen er høyest i den siste perioden, ligger i hvordan steder som *Magyar Elektronikus Könyvtár*¹³⁵ kun inneholder biografisk informasjon om personer etter de er død, og dødsannonser materialiseres naturligvis heller ikke før dette finner sted. Med andre ord har det vært noe vanskeligere å søke opp ytterligere informasjon rundt levende personer.

Den rent gjennomsnittlige deltakelsen i feltet av de ulike institusjonene var ganske stabil gjennom perioden. En tydelig utvikling var likevel at at TTIs representasjon faktisk konstant ble mindre gjennom hele perioden, om gradvist, noe som til dels gjenspeiler deres relative andel «toppytere». Det var også en klar utvidelse i antall personer utenfor rent akademiske roller, de som faller under MISC, som deltok i den siste perioden i forhold til de foregående.

Den klareste utviklingen som kommer fram ved de ulike institusjonenes representasjon over tid, ligger i den dramatiske reduksjonen av Historisk Institutt så å si monopolisering av posisjonene. Fra å nærmest okkupere halvparten (44,4%) av alle posisjonene i begynnelsen av perioden, ble dette forholdet betydelig forandret på 60-tallet hvor dette var under en tredjedel (28,8%) og deretter fortsatte det gradvist å svekkes. En av grunnene for dette ligger i mitt syn i at instituttet allerede ved 1956 utgjorde den aller største historiske institusjonen med mellom 25 og 30 ansatte, hvor dette hadde økt til over 50 ved tiårets avslutning.¹³⁶ Dette var den samme perioden hvor universitetene i sammenlikning, ELTE inkludert, gikk gjennom sine verste år og veldig få av deres ansatte besatt høyere grader som resultat.

Dette reflekterer med andre ord det relative høye profesjonelle nivået som ble sikret ved Historisk Institutt under Erik Molnár i motsetning til resten av feltet under stalinismen. Etter hvert som resten av feltet gikk gjennom en tilsvarende profesjonalisering var disse i stand til å delta gjennom sine

---

135 <http://mek.oszk.hu/>

136 Romsics 2011, p. 401

økende antall kvalifiserte medlemmer. Den dramatiske overvekten hos Historisk Institutt ansatte var derfor i stor grad rett og slett et produkt av at de andre institusjonene ikke inkluderte kvalifiserte mennesker. Dette hadde i løpet av tidlig 1960-tallet utjevnet seg betraktelig, og den relative fordelingen av posisjoner forble ganske stabil etter dette.

En annen viktig utvikling for Historisk Institutt lå i at dens relative «autarki» over tid ble brutt ned. Denne utviklingen sammenfaller også til dels med den generelle profesjonaliseringen av hele feltet. Dette vil si at instituttet gikk fra å hovedsakelig framstå som sin «egen» gate-keeper, til å havne under oppsyn fra et langt større miljø eksperter. På denne måten ble instituttets de-facto status som eliteinstitusjonen for hele feltet betraktelig svekket av denne større profesjonaliseringen.

Partihistorisk Institutt var på sin side underlagt vurderingen av TTIs ansatte gjennom hele perioden. Samtidig var det betydelig lavere deltakelse fra de andre institusjonene, hvor blant annet ELTEs ansatte hadde svært lite å si. Gjennom at instituttets egne ansatte også besatt en mye lavere andel av posisjonene «sine» enn TTIs gjennom hele perioden, var det hovedsakelig akademiets institutt som fungerte som gate-keeper i denne sammenhengen. Likevel må det merkes at var TTIs rolle som gate-keeper ved PTI var begrenset, nettopp på grunn av at deltakelsen ved PTI var såpass uavhengig av ekspert-vurdering gjennom suksessfulle disputas i utgangspunktet.

Forholdet mellom Historisk Institutt og ELTE er veldig spesiell i denne sammenhengen. I sammenlikning til resten av feltet var disse to, til dels rivaliserende, historiske institusjonene de aller største og innflytelsesrike. Under deres respektive disputaser, hadde de under de tidligste årene i perioden et relativt lav nivå med deltakelse seg imellom. TTIs ansattes tilstedeværelse under ELTE disputas var betydelig lavere enn deres ellers gjennomsnittlige deltakelse, stort sett under hele perioden, selv om forskjellen ble mindre over tid. Forholdet utviklet seg derimot på motsatt vis den andre veien, derimot, hvor andelen av ELTEs posisjoner under TTI disputaser økte til å bli større enn TTIs i løpet av 1970-tallet.

8.9 Relativ Fordeling

	Medlemmer	Posisjoner	AVG
TPI	58	664	11,4
PTI	14	197	14,1
ELTE	31	587	18,9
UNI	41	177	4,3
MTA	24	230	9,6
MISC	81	313	3,9
AVG	-	-	7,1

FIGUR E

I følge Romsics var det mellom 300 og 400 aktive historikere i Ungarn mellom 1960-1975, hvor 243 av disse holdt en høyere vitenskapelig grad.¹³⁷ I sammenlikning deltok det totalt sett 318 ulike personer under disputasene deres. Fordelingen av posisjoner var som sett ikke spesielt jevn, verken mellom individene eller institusjonene. Gjennom å se på de relative størrelsene av institusjonene, kommer derfor et annet aspekt ved institusjonenes relative deltakelse til syne. Dette gir et mer detaljert bilde på hvordan den generelle «skeivfordelingen» av posisjonene tok form, som ellers er vanskelig å oppfatte gjennom den *totale* fordelingen av posisjoner mellom institusjonene. I forskjell til den totale fordelingen, tar dette hensyn til hvor mange fra hver institusjon som *potensielt kunne* delta. For dette formålet velger jeg å benytte det totale antallet gradstakere fra de ulike institusjonene som en målestokk for den potensielle deltakelsen deres. Med enkelte unntak, slik som de slik som nevnt mottok grader på bakgrunn av tidligere utmerkelser, sammenfaller dette med antallet som kvalifiserte seg til å delta fra de ulike institusjonene.

Tabellen ovenfor (FIGUR E) lister opp antallet kvalifiserte ansatte hos de ulike institusjonene, antallet posisjoner institusjonen totalt besatt i perioden og den følgende gjennomsnittlige deltakelsen hos de individuelle ansatte. På denne måten kan jeg for eksempel sammenlikne deltakelsen fra Historisk Institutt på bakgrunn av at 58 ansatte kvalifiserte seg til deltakelsen i løpet av perioden, i sammenlikning til ELTEs 31 ansatte med tilsvarende kvalifikasjoner. Den siste raden i tabellen, AVG, viser til den helt «ideelle» fordelingen av posisjoner på om lag 7,1 posisjoner per person, altså den gjennomsnittlige deltakelsen for alle deltakerne totalt sett (dette er basert på 2269 posisjoner fordelt mellom 318 deltakere).

Det Historiske Institutts posisjon som den mektigste institusjonen for det ungarske historiefeltet er tydelig gjennom dens ansattes totale overtallet av kontrollerte posisjoner. Dette må likevel

---

137 Romsics 2011, p. 398

modifiseres gjennom å ta hensyn til at Instituttet rett og slett hadde langt flere kvalifiserte ansatte til å delta under disputasene enn noen av de andre historiske institusjonene. Det Historiske Institutt ansatte ved 1970-tallet 96 personer, hvor 58 personer besatt kandidatgrad eller høyere. Med at instituttet inneholdt 58 kvalifiserte medlemmer og besatt totalt 664 posisjoner under perioden, ville dette fordele seg på 11,4 posisjoner per person, altså betraktelig over «gjennomsnittet» på 7,1.

Det Partihistoriske Institutt hadde på sin side 66 ansatte i 1974, men kun 14 hadde utmerket seg med Kandidatgrad. Med hensyn til at instituttet inneholdt så få kvalifiserte til å delta, betød den totale representasjonen på 197 posisjoner at deres ansatte i gjennomsnittet faktisk besatt 14,1 posisjoner hver gjennom perioden. Partihistoriske Instituttets statistisk lave deltakelse under disputasene må på denne måten sees gjennom at de få personene ved instituttet som faktisk var kvalifisert til å delta, gjennomsnittlig deltok betydelig oftere enn de ved Historisk Institutt.

Det mest dramatiske resultatet kommer derimot gjennom å se på den relative deltakelsen hos ELTEs historiske avdelinger. ELTE ansatte samlet rundt 50 historikere i 1970, hvor 31 ansatte hadde tatt en høyere grad. Som sett var den totale fordelingen av posisjoner mellom ELTE og Historisk Institutt relativt tilsvarende, inkluderte sistnevnte nesten dobbelt så mange kvalifiserte personer. Med hensyn til at institusjonens var representert gjennom 587 posisjoner, betyr dette at den gjennomsnittlige deltakelsen hos ELTEs ansatte var 18,9 per person.

Den individuelle deltakelsen fra de andre instituttene ved det Vitenskapelige Akademi er på sin side vanskelig å beskrive. På grunn av at dette er snakk om kryssfaglig deltakelse fra diverse institutter som juss eller etnografi, er det ikke noe meningsfull sammenfall mellom disputantene og deltakerne bak disse tallene. Det som *kan* trekkes ut, derimot er at det er snakk om en relativt aktiv og liten gruppe på 24, som deltok gjennomsnittlig ved 9,6 disputaser per person. Siden jeg har valgt å ikke differensiere mellom de ikke-historiske instituttene, kan jeg heller ikke si noe om hvilken grader av faglig krysspollinering dette eventuelt representerte.

De individuelle ansatte ved de øvrige universitetene og høyskolene hadde i virkeligheten enda mindre å si for avgjørelsene under disputasene enn den totale fordelingen av posisjonene deres kunne tyde på. Som nevnt var det faglige nivået ved både JATE og KLTE betraktelig lavere enn ved ELTE, hvor i gjennomsnittet kun rundt 30% av de ansatte besatt Kandidatgrader. Dette i seg selv satt begrensninger for deres potensielle deltakelse, og samtidig var den individuelle deltakelsen hos disse langt mindre enn gjennomsnittet for feltet. Under disputasene deltok 40 personer i 187

posisjoner, slik at den gjennomsnittlige deltakelsen kun lå på 4,3 posisjoner per person.

De utdannede historikere som ikke jobbet ved de øvrige institusjonene, altså gruppen MISC, utgjorde den samlede aller største gruppen på 81 personer. Til tross for at gruppen totalt sett besatt 14% av alle posisjonene gjennom hele perioden, var den individuelle deltakelsen svært lav. Tendensen var at disse sjeldent deltok under disputas etter å ha fullført sitt eget, hvor disse totalt okkuperte 313 posisjoner og dermed hadde den laveste deltakelsen per person på 3,9 disputas i gjennomsnittet.

Som sett var den individuelle deltakelsen blant de ulike institusjonene svært ulike. Dette er svært viktig data for å forstå de faktiske implikasjonene av den totale fordelingen av posisjonene mellom institusjonene. Sammenliknet med sin absolutt høyeste deltakelse under disputasene var den relative deltakelsen av Historisk Institutt faktisk betydelig lavere enn både Partihistorisk Institutt og ELTEs. Dette vil si at begge de sistnevnte institusjonene bedre representert enn Historisk Institutt i forhold til størrelsene sine. Samtidig framstår deltakelsen fra de øvrige universitetene som enda svakere enn den totale fordelingen kunne tilsi. Ikke minst framhever dette hvordan den totale andelen av posisjoner besatt av den generelle gruppen MISC, ikke impliserer noen meningsfull form for institusjonell innflytelse.

9.0 Analyse

9.1 Historiefeltets Gate-Keepers

Det Historiske Institutt eksisterte som den formelt styrende institusjonen for landets historiefag, og var gjennom 1950 i stor grad den eneste institusjonen hvor profesjonelle historiske ferdigheter utgjorde en reell forutsetning for deltakelse og forfremmelse. Dette var under perioden hvor universitetene stort sett ble hastbemannet med faglig svake partisoldater, og institusjoner som Partihistorisk Institutt i stor grad ikke en gang forsøkte å opprettholde illusjonen om faglig seriøsitet. Instituttets representasjonivå under disputasene var gjennom dette totalt sett det absolutt høyeste, hvor 29% av posisjonene ble besatt av TTIs ansatte. Gjennom å okkupere en så stor del av gate-keepingposisjonene gjennom perioden utøvde disse stor innflytelse over feltets «spilleregler»; dens akseptable praksiser, kriterier for suksess, og så videre. Dette var spesielt gjeldende for forholdet mot Partihistorisk Institutt, hvor det hovedsakelig var de ansatte ved Vitenskapakademiet som vurderte hvorvidt disse kvalifiserte til høyere vitenskapelige grader eller ikke.

Det Partihistoriske Institutt nådde aldri opp til det faglig profesjonelle nivået hos Akademiets Historiske Institutt, hvor PTIs ansettelsespolitikk var uløselig fra politiske hensyn i hele perioden. De aller fleste av instituttets ansatte tok ikke høyere grader, og ble på denne måte ikke underlagt vurderingen av andre eksperter. Denne vurderingen hadde heller ikke spesielt mye å si for suksess ved instituttet, der som nevnt den første historisk utdannede instituttlederen ble ansatt på slutten av 80-tallet. I den graden de faktisk *ble* vurdert, var dette i overveiende grad fra eksperter ved det Historiske Institutt. Partihistorisk Institutt hadde totalt sett den laveste tilstedeværelsen blant de institusjonelle inndelingene mine under disputasene, nettopp fordi det ikke inneholdt tilstrekkelig ekspertise. De få som faktisk var i stand til å delta, deltok relativt ofte og i høyere grad enn de hos TTI. På denne måten utøvde PTI i praksis ganske lite innflytelse over selv sine egne disputaser, og var til tross for den høye individuelle deltakelsen i stor grad isolert fra resten av feltet. Dette er i tillegg et klart tegn på at det ikke fantes noen større forsøk på å «isolere» PTI fra gate-keeping over resten av landets historiefelt, slik som var tilfellet hos departementene for politisk økonomi vis-à-vis resten av økonomifeltet.¹³⁸

Til tross for sin prestisjemessige underlegenhet til det Historiske Institutt, og ikke minst den sørgelige universitets situasjonen under 50-tallet, var aktiviteten blant de enkelte ELTE-historikerne

---

138 Péteri 1998, p. 222-223

svært høye under disputasene. I absolutte tall besatt disse tilnærmet en fjerdedel (24,6%) av alle posisjonene gjennom hele perioden. Denne sterke representasjonen var enda mer framhevet gjennom at disse posisjonene fordelte seg mellom langt færre kvalifiserte personer enn ved tilfellet ved TTI, slik at den gjennomsnittlige deltakelsen fra ELTEs historikere var det absolutt høyeste for feltet med 18,9 disputas per person.

Det er vanskelig å si nøyaktig hva som har vært årsaken til dette dramatiske skillet mellom deltakelsen hos ELTE og TTI. Én mulig forklaring ligger i at Kvalitetsikringkommisjonen aktivt tok hensyn til at de to institusjonene huset to ulike fagtradisjoner, og derfor forsøkte å gi de individuelle ansatte ved ELTE større tilstedeværelse. Uansett hva årsakene bak fordelingene var, viser dette at gate-keepingrollene gjennom disputas i all hovedsak fordelte seg mellom Historisk Institutt, ELTEs og, i en mindre men betydelig grad, PTIs ansatte. Til tross for enkeltpersoner med usedvanlig høy deltakelse, slik som Győző Ember ved Landsarkivet, var de resterende arbeidsplassene ikke representert i noen meningsfull grad under disputasene.

9.2 Reprofesjonalitet

Begrensningene til den politiske kontrollen som ble etablert over så å si alle felt på 50-tallet var tydelig gjennom utviklingene disse gjennomgikk gjennom 60- og 70-tallet. Et gjentakende fenomen rundt vitenskapelige felten under statsosialismen i Ungarn var hvordan disse ofte utviklet seg til svært profesjonelle miljøer til tross for den tidligere ensrettingen. Svært mange av den nye skaren kommunistiske intellektuelle som ble til i løpet av stalinismen, hadde i løpet av kort tid blitt desillusjonert av de lave faglige nivåene ved deres respektive felt og det totale fraværet av akademisk frihet. For historiefagets del måtte deltakerne følge skjematiske modeller og ble underlagt detaljerte femårsplaner for sine publikasjoner. Denne misnøyen kom tydelig fram gjennom de interne historiedebattene i etterkant av Stalins død, slik som under Századoks redaksjonsmøte i 1953. Reaksjonene mot forholdene innenfor historiefeltet kom blant annet fra feltets yngre kommunister, slik som Lázló Zsigmond, som selv hadde vært politisk utnevnt. Disse begrunnet sine misnøyer i at forholdene gikk ut over deres roller som seriøse historikere, og de følgene negative konsekvensene for feltets faglige innhold.

Selv om institusjoner ble opprettet eller re-organiserte for formålet om å tjene ideologisk legitimasjon for den nye politiske eliten, var ikke dette forholdet evigvarende. Disse utgjorde dynamiske sosiale felt med sine egne intellektuelle og sosiale prosesser over tid. Dette var tydelig blant annet gjennom den aktive rollen svært mange av de yngre kommunistene selv hadde under oppstanden i 1956. Som vist, hadde svært mange av disse opplevd store sosiale og økonomiske forfremmelser gjennom det nye politiske systemet, men dette forholdet garanterte heller ikke lydighet til regimet. Konfrontasjonene med de stalinistiske overgrepene under de tidligere årene hadde utløst en moralsk krise blant landets nye intellektuelle.¹³⁹ Dette var også tilfellet innenfor historiefeltet, hvor mange unge partisoldater – dypt lojale og engasjerte kommunister – blitt utnevnt til å ta opp stillinger og ikke minst delta i kampanjene mot landets eldre historikere. Etterhvert som realitetene rundt det stalinistiske regimet kom til lys, tok flere av disse oppgjør sine roller forbigående årene, slik som når György Spira beklagde sin rolle i utrenskingene blant de gamle historikerne. Gjennom at de nye historikerne på denne måten revurderte sine roller, skjedde hva jeg vil karakterisere en (re-)«profesjonalisering» av historiefeltet.

«Professionalism as well as artistic autonomy imply a particular type of societal organisation within which trained expertise is the central value and selection and reward by merit assessed by

---

139 Berend 2005, p. 117

similarly educated experts is the rule for recruitment to and advancement in occupational fields/hierarchies.»¹⁴⁰

Den nye skaren kommunistiske intellektuelle gjennomgikk prosesser hvor de utviklet sine egne faglige identiteter. Personer som selv hadde vært aktive under ensrettelsen av landets intellektuelle liv, personer som Zsigmond Pach Pál, etablerte seg som uavhengige og respekterte forskere. Fra å originalt ha blitt vervet som lojale og instrumentelle partisoldater, stilte medlemmene av nomenklaturaen under oppmykningen i 1953-56 selv krav om faglig autonomi for sine respektive felt. Under den gradvise oppmykningen under Kádár, kom de aller fleste vitenskapelige feltene i økende grad under vurdering fra sine egne deltakere, på bakgrunn av individenes faglige kompetanse i motsetning til politiske hensyn. Profesjonaliseringen av ulike akademiske felt var uløselig knyttet til deltakernes evne til å hevde feltene sines autonomi. Eksempelvis forble Partihistorisk Institutt direkte underlagt oppsynet av partiet selv, og instituttets «spilleregler» forble definert derav. Den store forrang av politisk bakgrunn fremfor faglige ferdigheter medførte at de aller fleste ansatte faktisk ikke hadde noen form for vitenskapelig bakgrunn gjennom hele den kommunistiske perioden.¹⁴¹ Dette var i sterk kontrast med Akademiets Historiske Institutt, men også i mindre ved for eksempel ELTE, hvor suksess ble definert av et økende profesjonelt miljø fagfeller.

Det Historiske Institutt spilte en sentral rolle for profesjonaliseringen av historiefeltet. Instituttet ansatte på 1970-tallet rundt 60 historikere med høyere akademisk grad, og var med sin stab på totalt 96 stykker den aller største historiske institusjonen i landet. Introduksjonen av moderne metodologier tok hovedsakelig sted gjennom instituttets ansatte, og dette tok en svært radikal form i løpet av 70 og 80-tallet. Dette ble blant annet tilrettelagt for gjennom at instituttet allerede på 50-tallet ble holdt under betraktelig høyere standarder enn resten av historiefeltet i landet. Gjennom Erik Molnárs patronisering var instituttet skjermet fra større ideologiske angrep på 50-tallet, og overlevde terroren etter 1956 stort sett urørt, til tross for å selv ha blitt gjort til mål for politisk utrenskning. Den store overrepresentasjonen TTI hadde ved disputasene under de første årene betød på grunn av dette at de nye gradstakerne ved de andre institusjonene ville bli holdt ved de relative høye standardene TTI hadde etablert.

Under de senere årene fikk instituttets ansatte delta i et reelt internasjonal miljø, og kunne gjennom dette trekke av ytterligere kompetanser og metoder. Instituttets profesjonalisering var på denne

---

140 G. Péteri, 'Intellectual Life and the First Crisis of State Socialism in East Central Europe, 1953-6', in *Contemporary European History* 6, 1997, p. 261

141 Romsics 2011, p. 405-406

måten uløselig fra patronrollene som Molnár, og senere Zsigmond Pach Pál var i stand til å spille. Gjennom å mobilisere de ressursene de hadde i form av politisk kapital og anseelse i feltet, spilte disse veldig utslagkraftige roller for sitt institutt. Dette var en sentral grunn for at det ungarske historiefeltet i løpet av 70- og 80-tallet hadde etablert seg som respektert og faglig sterkt i en internasjonal sammenheng.

Det Partihistoriske Institutt utviklet i denne sammenhengen seg ikke spesielt mot profesjonalitet. Sett vekk fra at instituttet lå under direkte oppsyn fra kommunistpartiet, var arbeidsplassens manglende autonomi tydelig ut i fra ansettelsespolitikken. Som et resultat, hadde ikke instituttet en eneste faglig utdannet leder før 1989, og hadde på toppen av den behandlede perioden kun 14 av 66 ansatte med kandidatgrad. Instituttets ansatte forble på denne måten ikke vurdert av «*similarly educated experts*» i noen meningsfull grad, men hovedsakelig politisk pålitelighet slikt vurdert fra Politbyrået og partiet. Dette forholdet medførte at PTI ble marginalisert innenfor det større historiefeltet, der de manglet den faglige kompetansen for å bli tatt seriøst som historikere av de som jobbet ved andre institusjoner.

ELTE ble på sin side sterkt preget av utvidelsen av feltet. Til tross for den «skamfulle» situasjonen som preget universitetene generelt under 50-tallet, ble det faglige nivået ved ELTEs ansatte svært høy i løpet av perioden. I sammenlikning til JATE og KLTE, hvor kun rundt 30% av de ansatte historikerne holdt en høyere grad, ansatte ELTE over 50 historikere hvor nærmere to tredjedeler kvalifiserte for å delta under disputasene. Gjennom denne utviklingen utøvde ELTEs ansatte en raskt økende gate-keepingfunksjon for selv det prestisjefulle Historiske Institutt, hvor de ved periodens avslutning faktisk besatt en større andel en instituttets ansatte selv.

9.3 Personer

Selv om denne oppgaven sikter mot å danne et kvantitativt bilde av det ungarske historiefeltet, ville det være misledende å ikke ta hensyn til den personlige oppbygningen av feltet. Som jeg har forsøkt å vise til tidligere i oppgaven, hadde det statsosialistiske systemet en sterk tendens til å gi enkeltpersoner enorm innflytelse gjennom en kombinasjon av offisielle og uoffisielle statuser og posisjoner. Personlige forhold er ikke minst viktig på grunn av hvordan data viser at posisjonene under disputas i stor grad ble besatt av en liten gruppe. Det kanskje klareste eksemplet på hvorfor dette er viktig ligger i Iván T. Berend, som var den aller mest aktive personen gjennom hele perioden. Gjennom at han var ansatt hos Karl Marx Universitet, havner han under kategorien UNI for den statistiske analysen samtidig som hans personlige deltakelse under 37 disputas er aldeles atypisk for gruppen. Dette samme gjelder for Gyözo Ember, som selv jobbet ved det svært lite Nasjonalarkivet, og Gyula Mérei som var ansatt ved JATE i Szeged.

Et annet viktig punkt som må trekkes fram i denne sammenhengen, er at individuell deltakelse ved disputas ikke nødvendigvis utgjør en god målestokk for en persons individuell innflytelse på feltet. Som demonstrert, er det likevel en svært sterk korrelasjon mellom individuell deltakelsen og høy anseelse i feltet, men det er mange viktige unntak. Dette er veldig tydelig med hensyn til Erik Molnár som deltok nesten aldri selv deltok under disputasene. Dette var til tross for at han utvilsomt var en av de aller mest innflytelsesrike personene for hele feltet fram til hans død. På tilsvarende vis sluttet Zsigmond Pach Pál å delta under disputas etter at han selv ble instituttleder, der han selv tidligere hadde vært en av feltets mest aktive. Deltakelse i posisjoner under disputas er kun én form for gate-keeping av historiefeltet, hvor gate-keeping også skjer gjennom godkjenning av publikasjoner og liknende. Disse posisjonene utgjorde ikke feltets eneste kilde for produksjon av anseelse.¹⁴² En høy individuell deltakelse under disputas som gate-keeping er likevel et klart uttrykk for personlig innvirkning, men ikke det eneste. Dette vil med andre ord si at *mangelen* på individuell deltakelse under disputas ikke kan tas som bevis for det mangelen av innvirkning.

Én annen måte å se på data, er å heller ta hensyn til personlige klikker enn de formelle arbeidsplassene. Zsigmond Pach Páls innflytelse på den ungarske historieskrivningen har alltid vært anerkjent. Dette kommer fram ikke bare gjennom hans egen aktive deltakelse, men i den tilsvarende aktiviteten hos hans to fremste elever, György Ránki og Iván T. Berend. På samme måte kan den individuelle deltakelsen hos Erzsébet Andics og Aladár Mód trekkes fram. Til tross for deres

---

142 Whitley 1984, p. 9-13

betydelige politiske nederlag på 50-tallet, hadde begge blitt svært innflytelsesrike gjennom sin nye arbeidsplasser hos ELTE.¹⁴³ Disse fortsatte som kjent å fremme en mer konservative historietradisjonen i perioden enn den ved TTI. I løpet av årene jeg behandler deltok begge relativt ofte, betraktelig høyere enn gjennomsnittlig på Andics' 17 disputas og Móds 15. Dette samtidig ganske tilsvarende den gjennomsnittlige deltakelse hos ELTEs ansatte generelt på 18,9.

Ikke minst åpner denne måten å se på data andre spørsmål, for eksempel gjennom den uhyre høye deltakelsen til Győző Ember fram til 1960. Dette utgjorde den mest politiske urolige årene i perioden jeg behandler, og hvor krav om politisk pålitelighet til tider var meget sterk. Likevel var Ember som nevnt en av de tre eneste *ikke-partimedlemmene* som deltok i redaksjonen i Századok etter ensrettingen. Dette forholdet kan framstå som paradoksalt. Dette faller utenfor omfanget av denne oppgaven, men hensikten er å belyse både begrensninger ved metodologien min, og spørsmål denne oppgaven ikke kan svare på.

---

143 Romsics 2011, p. 409

10.0 Avslutning

Oppgaven omhandlet Ungarns historiografi under den statsosialistiske perioden, og var en kvantitativ undersøkelse av hvem som kontrollerte historiefaget. Det høye nivået ved det ungarske historieskrivningen som ble nådd i løpet av den statsosialistiske perioden har ikke vært i tvil, men de underliggende mekanismene for dette har heller ikke blitt undersøkt i detalj.

Under de første årene, når det nye utdanningssystemet og de nye vitenskapelige graderingene ble gjort gjeldene, var det relativt få som kvalifiserte til å delta under prosessene. Som jeg har vist, var det i all hovedsak ansatte ved det Historiske Institutt ved Vitenskapakademiet som deltok under historiedisputasene fram til 1960-tallet. Dette var på lang vei et produkt av Erik Molnárs sentrale rolle, som tillot han fungere som en beskyttende patron for instituttet både under stalinismen og de politiske urolige årene etter 1956. I samme periode inneholdt resten av feltet svært få historikere med tilsvarende utdannelse i denne perioden, hvor politisk-ideologiske hensyn som regel hadde fullstendig forrang for ansettelse. Dette forholdet forandret seg derimot dramatisk over perioden, i takt med at resten av historiefeltet gradvist ble re-profesjonalisert og følgelig inneholdt et langt større antall kvalifiserte personer. Det økende nivået personell med høyere utdannelse betød i praksis at i økende grad var utsatt profesjonell vurdering av tilsvarende eksperter, og i tur kunne disse selv delta i denne vurderingen.

Partihistorisk Instituttets lave nivå kvalifiserte ansatte betød at svært få av disse var i stand til å delta ved disputas, og følgelig var instituttets påvirkning på resten av feltet begrenset. Påvirkningskraften var likevel forsterket i praksis, gjennom at de som var i stand til det, deltok relativt ofte. Den aller største økningen skjedde i denne sammenhengen ved ELTE. Ansatte ved universitetet utgjorde ved periodens slutt faktisk en større andel av deltakerne under disputasene enn de ansatte ved det Historiske Institutt. Samtidig ansatte ELTE fremdeles betydelig færre høyere utdannede historikere enn instituttet. Denne spesielle utviklingen var forårsaket av en usedvanlig høy aktivitet blant ELTEs ansatte. Det totale resultatet av dette var at universitetet til tross for størrelsen sin kom til å besitte nesten like mange posisjoner som Historisk Instituttets ansatte også gjennom *hele* perioden. På denne måten fikk disputasene tilsvarende representasjon fra det konservative historiesynet hos blant annet Erzsébet Andics og Aladár Mód, som begge var svært innflytelsesrike for historiefaget ved ELTE under disse årene, og ikke minst selv deltok ved flere tilfeller. De resterende institusjonene hadde nesten ingen institusjonell tilstedeværelse under disputasene, selv om det opptrådte noen få svært aktive mennesker fra disse, da spesielt Karl Marx Universitets Iván T. Berend.

Gjennom perioden etablerte de rivaliserende Vitenskapakademiets Historiske Institutt og Eötvös Loránt Vitenskapelige Universitet seg som de to mest betydningfulle institusjonene for landets Historiefaglige disputas. Landets tradisjonelle historiefaglige splittelse var gitt videre liv gjennom disse to, og dette ble videre tilrettelagt for gjennom den svært høye individuelle deltakelsen blant ELTE-historikerne i forhold til historikerne ved Vitenskapsakademiet. Totalt sett var det kun én annen historisk institusjon som hadde et betydelig nivå med representasjon; det Partihistoriske Institutt, som til tross for sine svært få kvalifiserte ansatte likevel var til stede i en relativt høy grad under disputasene. Svaret på det innledende spørsmålet, «*hvilken institusjoner kontrollerte historiefeltets gate-keepingroller som oppsto under disputasene mellom 1954 og 1975?*», er derfor, kort sagt; Historisk Institutt og Eötvös Loránt Vitenskapelige Universitet, og, i en langt mindre men betydelig grad, det Partihistoriske Institutt.

Litteraturliste

Bátonyi, Gábor: 'Mission to Survive: Hungarian Historian Gyula Szekfű as Agent and Diplomat', in *The Slavonic and East European Review Vol. 90, No. 4, 2012*

Berend, Iván T.: *Central and Eastern Europe 1944-1933: Detour from the periphery to the periphery*, Cambridge 2005

Bourdieu, Pierre: *Sociology in Question*, Wiltshire, 1994

Bourdieu, Pierre: *The Field of Cultural Production, Or: the Economic World Reversed*, 1983

David-Fox, Michael and Péteri, György (ed): *Academia in Upheaval*, Westport 2000

Deák, István: *Historiography of the Countries of Eastern Europe: Hungary*, Chicago 1992

Erős, Vilmos: 'In the lure of Geistesgeschichte: the theme of decline in Hungarian historiography and historical thinking in the first half of the twentieth century', in *Revue Européenne d'Histoire*

Hanak, Peter: *Problems of East European History in Recent Hungarian Historiography*, 1967

Káli, Róbert: *To the History of Quantitative and Social History in Hungary in the 1960s-70s*

Kende, Tamás: 'The (Anti-) Marxist Geistesgeschichte of Party Histories in Eastern Europe', in *Histoire de l'Historiographie*, 2012

Litkei, József: *The Molnár debate of 1950: The Sovietization of Hungarian History Writing (Working title)*

Olšáková, Daubravka (ed), *In the name of the Great Work: Stalin's Plan for the Transformation of Nature and its Impact in Eastern Europe*, New York, Berghahn Books 2016

Papp, N. G.: 'The Paradox of Recent Hungarian Historiography: The Limits of Revision', in *East*

European Quarterly, 1986

Péteri, György: *Academia and State Socialism*, New York, 1998

Péteri, György: 'Intellectual Life and the First Crisis of State Socialism in East Central Europe, 1953–6', in *Contemporary European History* 6, 1997

Péteri, György (ed): *Patronage, Personal Networks and the Party-State*, Trondheim 2004

Péteri, György: *The Communist Idea of the University: An Essay Inspired by the Hungarian Experience*, Pennsylvania 2005

Romsics, Ignác, *Clio Búvöletében - Magyar Történetírás a 19-20. Században - Nemzetközi Kitekintéssel*, Budapest, Osiris 2011

Romsics, Ignác: *Történelem, Történetírás, Hagyomány*, Budapest, Osiris 2008

Trencsenyi, Balász: *Writing the nation and reframing early modern intellectual history in Hungary*, 2010

Whitley, Richard: *The Intellectual and Social Organization of the Sciences*, Oxford 1984

Kildematerialet for oppgaven eksisterer i Arkivet ved Det Ungarske Vitenskapsakademiet i Budapest. Informasjonen ble samlet mellom 01.04.2016 og 01.06.2016.

I tillegg ble data angående arbeidsplasser samlet fra biografier ved de følgende nettstedene:

<http://mek.oszk.hu/>

<http://www.nevpont.hu/>